

Vernieuwen. Binden. Inspireren.

Deel 2

De resultaten van Proeftuinprojecten Nieuwe Sportmogelijkheden

Vernieuwen. Binden. Inspireren. Deel 2

*De resultaten van Proeftuinprojecten
Nieuwe Sportmogelijkheden*

Onder redactie van

Hanne Daanen-Smits

Hans van Egdom

Carlijn van Houselt

Peet Mercus

Hein Veerman

Redactieraad

Koen Breedveld (W.J.H. Mulier Instituut)

Cors van den Brink (sportjournalist)

Jaap Kleinpaste (docent Calo Windesheim)

Monique Liefers (...daM uitgeverij)

Gert Meydam (...daM uitgeverij)

Henk van der Palen (manager lerarenopleiding LO en S&B Calo Windesheim)

Rico Schuijers (sportpsycholoog)

Nicolette van Veldhoven (NOC*NSF)

Eimer Wieldraaijer (Bibliotheekblad)

Fotografie en interviews

Cors van den Brink

Eimer Wieldraaijer

NOC*NSF

Copyright © 2012

...daM uitgeverij Deventer

Alle rechten voorbehouden

ISBN XXX

...daM uitgeverij

Postbus 194

7400 AD Deventer

www.sportenkennis.nl

E-mail: info@damuitgeverij.nl

Voorwoord

In het najaar van 2011 verscheen het eerste deel van *Vernieuwen. Binden. Inspireren. De ervaringen uit Proeftuinen Nieuwe Sportmogelijkheden*. In dat boek zijn de resultaten van de vijftien Proeftuinen gepubliceerd. Dit tweede deel vormt daar een inspirerende aanvulling op.

Naast de reguliere Proeftuinen is namelijk op zeven plekken in Nederland ervaring opgedaan met het ondersteunen van kleinere vernieuwingsprojecten, de zogenaamde proeftuinprojecten. Deze projecten zijn voor een periode van achttien maanden ondersteund.

De kern van de vernieuwing in deze proeftuinprojecten is dat de sportvereniging een aantrekkelijk aanbod weet te realiseren dat onderscheidend is en van toegevoegde waarde voor de (potentiële) deelnemers. De proeftuinprojecten laten namelijk zien dat verschillende sporters verschillende waarden toekennen aan sport en dat deze waarden ook nog eens snel veranderen.

Deze publicatie bevat resultaten uit de proeftuinprojecten en goede voorbeelden die geïnteresseerden kunnen helpen bij het kiezen van een soort vernieuwing en/of de wijze waarop deze vernieuwing kan worden vormgegeven.

Met trots nodigen wij iedereen uit om de ervaringen uit de proeftuinprojecten te gebruiken, niet als blauwdruk maar ter inspiratie!

Veel inspiratie toegewenst!

Bart Zijlstra

Directeur Sport ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Erik Lenselink

Manager Sportontwikkeling NOC*NSF

Inhoud

Inleiding	9
Proeftuinprojecten	
Bounz Anders turnen en meer bewegen op een reuzetrampoline	15
City Streetball Drie tegen drie in de buitenlucht	21
Sportkern Vrijenbroek.nl Nieuw aanbod creëren op een bestaande accommodatie	27
WaterpoloRuleZ Via de zwemles kinderen en ouders binden aan waterpolo	33
Sportfrissel Van sporten tijdens werktijd naar sporten bij de vereniging	39
Lekker in je vel naar de vereniging Obesitas wordt vaak gedeeld door kinderen en ouders	45
Marc Lammers Plaza XL Werk maken van de maatschappelijke verantwoordelijkheid	51
Conclusie	
De bijdrage van Proeftuinen en proeftuinprojecten aan laagdrempelig sportaanbod	59

Inleiding

Met groot genoegen presenteren we deel 2 van de Sport & Kennis-publicatie *Vernieuwen. Binden. Inspireren*. Deze uitgave geeft inzicht in de resultaten van de zeven proeftuinprojecten die NOC*NSF in het programma Proeftuinen Nieuwe Sportmogelijkheden heeft uitgevoerd. Deze proeftuinprojecten kregen een looptijd van achttien maanden en zijn in opzet, qua onderwerp en vernieuwing heel anders dan de vijftien “grote” Proeftuinen die in de periode 2007 tot en met 2011 hebben gelopen en ze vormen daar een mooie aanvulling op. Deze vijftien Proeftuinen zijn beschreven in het eerste deel.

In het programma Proeftuinen Nieuwe Sportmogelijkheden hebben sportverenigingen of samenwerkingsverbanden geëxperimenteerd met innovaties en marktgericht aanbod, teneinde de sportparticipatie in Nederland te verhogen.

Leeswijzer

In dit tweede deel treft u zeven openhartige interviews aan met de betrokken projectleiders en bestuurders van de proeftuinprojecten. Uit deze interviews blijkt wat verenigingen ertoe beweegt om te innoveren, om zichzelf te onderscheiden en wat ervoor nodig is om de vernieuwing te continueren.

De publicatie wordt afgesloten met een beschouwend hoofdstuk, geschreven onder toezicht van Prof. Dr. Maarten van Bottenburg. Het beschrijft de ervaringen van het totale programma ‘Proeftuinen Nieuwe Sportmogelijkheden’ en de betekenis hiervan voor de sportsector en toekomstige (beleids)ontwikkelingen.

Programma Proeftuinen Nieuwe Sportmogelijkheden

Het programma Proeftuinen Nieuwe Sportmogelijkheden is geïnitieerd en gefinancierd met subsidie van het ministerie van VWS en uitgevoerd door NOC*NSF in samenwerking met sportverenigingen, sportbonden, Olympische Netwerken, gemeenten en sportraden.

VWS vroeg een programma waarmee Nederland het sportaanbod van sportverenigingen kan moderniseren, zodat deze aansluit op de vraag van de huidige en nieuwe leden. Door het aanbod uit te breiden buiten competitie sporten en samen te werken met commerciële sportaanbieders, sportbuurtwerk, scholen en andere organisaties, kan de vereniging de functie van een brede ontmoetingsplaats blijven waarmaken.

De afspraak was om minstens twaalf “Proeftuinen” te realiseren, waarin één of meer sportverenigingen zijn betrokken, afkomstig uit in totaal minstens twintig takken van sport. Het resultaat is dat er 22 Proeftuinen zijn geweest: vijftien Proeftuinen met een looptijd van vier jaar en zeven proeftuinprojecten met een looptijd van achttien maanden.

Proces en begeleiding

De oproep voor de proeftuinprojecten is gedaan bij de sportbonden. Maar liefst dertig projecten hebben een aanvraag gedaan. De uiteindelijke selectie van de projecten is tot stand gekomen door de adviescommissie bestaande uit vertegenwoordigers van sportbonden, gemeenten en provinciale sportraden. Met de opgedane ervaring uit de vijftien al lopende Proeftuinen, was deze selectie een interessante klus voor de adviescommissie. Er lagen veel uitdagende en innoverende ideeën op tafel. Rekening houdend met de officiële voorwaarden en de gewenste variatie in bijvoorbeeld samenwerking, sporttechnisch aanbod, marktwerking en maatschappelijk ondernemen, heeft de adviescommissie zeven proeftuinprojecten gekozen, van Amsterdam tot Den Bosch, van Drachten tot Venlo. Het zijn allemaal kortlopende, concrete projecten met weer nieuwe innovaties en sportvernieuwing voor de georganiseerde sport. De proeftuinprojecten hadden per project €55.000,- tot 126.000,- te besteden.

NOC*NSF heeft de inhoudelijke begeleiding van de proeftuinprojecten voor haar rekening genomen. Daarbij is vooral de nadruk gelegd op de werkelijke uitvoering van het vernieuwende aanbod. Minimaal tien maanden praktijkervaring was een vereiste om daadwerkelijk leerervaringen bij verenigingen en sporters op te kunnen doen.

De voortgang van de proeftuinprojecten is halfjaarlijks gemonitord. Dit gaf inzicht in de relatie tussen verwachte en werkelijke resultaten in de uitvoering. Op basis van dit monitoren is een aantal businesscases aangepast en bleek her en der een aanpassing in de planning noodzakelijk.

Sportverenigingen experimenteren met innovaties: Proeftuin

In een Proeftuin werkt een vereniging of cluster van verenigingen proef-ondervindelijk aan vernieuwing van het sportaanbod, waardoor uiteindelijk

de sportdeelname stijgt. De geselecteerde proeftuinprojecten verkennen bijvoorbeeld nieuwe samenwerkingsvormen, zoals met een ziekenhuis of met een sociale werkplaats, introduceren een volledig nieuwe sportvorm of ontwikkelen aanbod vanuit de mogelijkheden van de accommodatie.

In onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van de proeftuinprojecten:

Overzicht realisatie proeftuinprojecten

Start	Proeftuin	Plaats
Juni '10	Sportkern Vrijenbroek.nl	Venlo
Augustus '10	City Streetball	Den Haag, Tilburg, Rotterdam
Oktober '10	Marc Lammers Plaza XL	Den Bosch
Oktober '10	WaterpoloRuleEZ	Hilversum, Alkmaar, Culemborg
Oktober '10	Sportfrissel	Drachten
Februari '11	Bounz	Amsterdam
Februari '11	Lekker in je vel naar de vereniging	Den Bosch

Bron: NOC*NSF, 2010/2011

Een paar statistieken uit de proeftuinprojecten:

- zeven proeftuinprojecten;
  - tien plaatsen;
  - twintig verenigingen;
  - zeven sportbonden actief betrokken;
  - twaalf sporttakken;
  - vijf structurele externe samenwerkingspartners (waaronder een ziekenhuis, sociale werkplaats, fysiotherapiepraktijk, scholen en bedrijfsleven);
  - vijf gemeenten betrokken in de uitvoering,
- en nog vele externe samenwerkingsverbanden voor specifieke activiteiten

Inhoud en vernieuwing

Met de opgedane ervaring uit de vijftien Proeftuinen was het voor de zeven proeftuinprojecten zaak om in korte tijd verrassende resultaten te boeken. Uit de interviews blijkt dan ook dat de druk op prestatie en realisatie groot was, maar dat deze druk wel een positief effect heeft gehad op het draagvlak, enthousiasme en de doelgerichtheid van de betrokken partijen.

Leerervaringen en Innovatieplatform

Ook binnen de proeftuinprojecten zijn de leerervaringen een belangrijke inspiratiebron voor verenigingen, bonden of gemeenten die ook met sport-

Proeftuinprojecten

vernieuwing aan de slag willen. Op www.nocnsf.nl/innovatiegroothandel zijn alle leerervaringen, draaiboeken, formulebeschrijvingen en beeldmateriaal uit de proeftuinen én proeftuinprojecten terug te vinden. Nu het programma Proeftuinen Nieuwe Sportmogelijkheden is geëindigd, zal deze zogenoemde Innovatiegroothandel blijvend worden aangevuld met leerervaringen en *good and bad practices* uit andere programma's, zoals NASB Sport en Meedoen Alle Jeugd door Sport. Immers, successen moet je delen en voor valkuilen moet je waarschuwen. Deze werkwijze wordt ingebed in het nieuwe VWS-programma Sport en Bewegen in de Buurt en de uitvoering van de Sportagenda 2016. Dat brengt Nederland weer een stap dichterbij de realisatie van het Olympisch Plan.

Sport en Bewegen in de Buurt 2012-2016

Met het programma Sport en Bewegen in de Buurt wil de rijksoverheid eraan bijdragen dat het lokale sport- en beweegaanbod beter aansluit op de vraag. Meer maatwerk moet leiden tot een duurzamere en verhoogde sportdeelname en tot een gezonde en actieve leefstijl. Omdat lokaal maatwerk een taak is van vele partners, zullen de ervaringen uit de Proeftuinen op het gebied van marktwerking, samenwerking en multisportaanbod daar zeker een bijdrage aan leveren.

Vooruitlopend op dit beleid is in 2011 al een aanzet gegeven voor de uitrol en marktverkenning van succesvolle proeftuinconcepten op nieuwe plekken. Op zo'n twintig locaties worden verschillende proeftuinsuccessen geïntroduceerd. Dat is een veelbelovend vervolg op het succesvolle programma Proeftuinen Nieuwe Sportmogelijkheden en een goed begin voor inspanningen die verder bijdragen aan een duurzame verhoging van de sportparticipatie in Nederland.

Peter de Jong (l) en Wolther Kooistra

Bounz

Anders turnen en meer bewegen op een reuzetrampoline

Onvrede met de huidige situatie binnen de Amsterdamse turnwereld bracht Wolther Kooistra en Peter de Jong ertoe naar nieuwe wegen te zoeken. Ze wisten verschillende turnverenigingen in de hoofdstad ertoe te bewegen hun krachten te bundelen. Het resultaat is Bounz: een trampolineveld met een oppervlakte van enkele honderden meters, waar al duizenden kinderen kennismaakten met een andere vorm van gymnastiek.

Kooistra, zelf opgeleid op de ALO, is al meer dan 25 jaar actief in de turnwereld. De Jong komt uit het bedrijfsleven, maar raakte geëngageerd toen zijn zoon ging turnen. Doel van de onderlinge samenwerking van de turnverenigingen, was het maken van een verbinding tussen sport en spel. Ook moest het turnen minder hoogdrempelig worden.

‘De vraag rees hoe we het turnen dynamischer en leuker konden maken.’

Kooistra: ‘Vroeger stonden er allerlei gymnastiektoestellen op school, maar dat komt steeds minder voor. Er komt steeds meer aandacht voor andere sporten. Het is nu bijvoorbeeld “hot” om met school naar een klimmuur te gaan, maar een simpele koprol voorover wordt niet meer geleerd. Hierdoor missen kinderen de essentiële grondmotorische bagage die belangrijk is voor hun basisvorming.’

‘Daarbij komt dat het turnen een niet zo positief imago heeft. Ouders denken dat er wordt getraind in achterafzaaltjes met verouderde toestellen. Of dat nu wel of niet klopt, de vraag rees hoe we het turnen dynamischer en leuker konden maken.’

Trampolines

Op een video op YouTube zagen beide heren hoe in de Verenigde Staten American footballers oefenden met vallen op geschakelde trampolines. Beiden waren meteen gegrepen door het idee en gingen naar Amerika om het concept met eigen ogen te bekijken.

Er zijn een paar bedrijven in Amerika die zich met ‘Bouncing’ bezighouden, maar Kooistra en De Jong waren niet tevreden over de kwaliteit van het aanbod en besloten met eigen middelen een zogeheten ‘Bounz-hal’ op te zetten. Het moest een project met een eigen programmering worden en voor iedereen toegankelijk. Hun doelstelling had niet langer alleen betrekking op het aantrekkelijker maken van het turnen zelf. De initiatiefnemers wilden een maatschappelijke bijdrage leveren aan het meer laten bewegen van kinderen in het algemeen (met of zonder overgewicht). Maar waar ook jongeren en volwassenen iets van hun gading kunnen vinden. En het werkt. De hal is open sinds 15 juni 2011 en Bounz-sports blijkt een hit. Tien minuten Bounz is gelijk aan de energieverbranding van een uur joggen. De Jong: ‘De ervaring is dat iedereen het kan en dat iedereen het ook leuk vindt. Juist ook de kinderen die moeite met bewegen hebben’. Kooistra: ‘Het is ook mooi te zien dat je leert terwijl je doet. De trampoline daagt je lijf uit nieuwe dingen uit te proberen’. ‘Bounz is zowel een individuele sport als een teamsport. En het is natuurlijk ook goed te zien dat kinderen door Bounz doorstromen naar turnen, maar het is geen must. Het plezier beleven aan het spel, dat is het belangrijkste’, aldus De Jong.

Fabrikant

De leverancier van de trampolines is Bozam. Kooistra werkte al samen met deze fabrikant en kende het als een bedrijf dat graag innovatieve producten wil ontwerpen. Kooistra en De Jong gaven de opdracht een op zichzelf staande Bounz-accommodatie te realiseren. Dat hebben ze uit eigen middelen bekostigd, vanuit een door hen zelf opgerichte bv.

De hal waar de trampoline is geplaatst, huren ze van woningcoöperatie ‘Ymere’. Het huren van het pand had heel wat voeten in de aarde. Het gebouw is het voormalige onderkomen van de ALO, stond al jaren leeg en was aan het verpauperen. Kooistra: ‘We dachten: dit pand is het helemaal; de woningcoöperatie zal wel heel enthousiast zijn. We hebben immers een oplossing voor leegstand gevonden waar de hele buurt profijt van heeft. Dat bleek tegen te vallen. We moesten namelijk niet onderhandelen met de coöperatie zelf, maar met een tussenpersoon, die een astronomisch bedrag per vierkante meter vroeg. Dat heeft veel vertraging opgeleverd.’

‘Het is ook mooi te zien dat je leert terwijl je doet.’

‘Je ziet dat een dergelijke corporatie zo groot is, dat het moeilijk is je weg te vinden. De maatschappelijke poot van Ymere was bijvoorbeeld wel enthousiast, maar de vastgoedpoot was in het geheel niet geïnteresseerd in wat we deden. Dat soort verschijnselen zijn echt een bedreiging voor een maatschappelijk project als deze.’

Anders

‘Er zijn meer zaken die we nu anders zouden doen’, zeggen beide ondernemers. ‘We zouden bijvoorbeeld niet meer zonder ondersteuning van een gemeentelijke instantie van start gaan. Je moet een aantal partners hebben dat zich daadwerkelijk wil committeren, en dan niet alleen op financieel gebied. We hebben zelf nu heel hard aan alles moeten trekken. Woningcoöperatie Ymere kwam uiteindelijk over de brug, maar zo’n partnership met een vastgoedbedrijf is van levensbelang als we in de toekomst eventueel andere vestigingen willen openen. Het moet geen eenrichtingsverkeer zijn en dat was het nu wel.’

‘Maar verder is de implementatie van het project goed geslaagd. We hebben de kar uiteindelijk met zijn drieën getrokken. Naast ons beiden is Pieter Landman als financieel deskundige betrokken bij de zaak. Daardoor hebben we alle taken, van marketing en pr tot aan de financiën en de sportieve invulling van Bounz, goed geregeld.’

De Jong benadrukt dat het van groot belang is het product goed in de markt te zetten, compleet met gebruikmaking van social media, een

website, logo, programma-aanbod. ‘Vooral met dat laatste zijn we nu flink aan de slag. Vanaf dag één focussen we op scholen en gymnastiekverenigingen. De lesprogramma’s zijn helemaal uitgekristalliseerd en deze verkopen we aan de betreffende scholen en verenigingen. Als school kun je bijvoorbeeld een lessencyclus Bounz kopen.’

‘In de zomer zijn we gestart met een workshop “Bounz tricks”. Deze wordt gegeven door een zogeheten “Bounz master”. In dit geval is dat een jongen die aan Trigger doet. Dat is een combinatie van vechtsport, dans en acrobatiek. Die workshop bleek heel populair. In de nabije toekomst gaan we ook veel balsporten ontwikkelen voor de Bounz-vloer, zoals volleybal en dodgeball. Er is veel vraag en we ontwikkelen daarop een gevarieerd aanbod. We rekruteren aankomende masters bij de ALO van de Hogeschool van Amsterdam, die hier vlakbij is gehuisvest.

Goed resultaat

Op een vakantiedag spelen er al snel zo’n 250 mensen Bounz. In topweken trekt de Bounz-hal zo’n 2000 mensen. ‘We spreken dan weliswaar over de vakantieperiode, maar het is toch een goed resultaat’, zegt De Jong: ‘Bounz is echt nieuw en uniek in Nederland. En dat we dat allemaal kunnen doen zonder afhankelijk te zijn van alleen subsidies, is natuurlijk heel mooi. We hebben de ambitie dit concept ook in andere steden uit te rollen, bijvoorbeeld in Rotterdam of Den Bosch.’

Kooistra: ‘Elke zichzelf respecterende gemeente zou een Bounz-veld moeten hebben.’

We zijn nu bezig met het opstarten van wetenschappelijk onderzoek naar de effecten van Bounz op kinderen met overgewicht. We werken in dit kader samen met de afdeling bewegingswetenschappen van de VU. Ook de studenten van de ALO zullen worden betrokken. En we willen kijken of we programma’s kunnen ontwikkelen voor doven, blinden en autistische kinderen.’

Ook het aspect ‘duurzaamheid’ komt aan de orde. ‘We willen graag onderzoeken of we energie kunnen opwekken met Bounz. Hiervoor zijn we al in gesprek met verschillende partners’, aldus De Jong. ‘Kortom genoeg werk aan de winkel!’

Bounz

Bounz is een initiatief van Wolther Kooistra en Peter de Jong, vanuit enkele Amsterdamse turnverenigingen. Op een groot trampolineveld introduceren ze een nieuwe en aantrekkelijke variant van turnen.

De accommodatie leent zich ook voor andere vormen van sport en beweging.

De drie leerpunten van Bounz

1. Bounz is niet alleen geschikt om de turnsport een nieuwe impuls te geven, maar ook een mogelijkheid om meer de bewegingsarmoede van kinderen te bestrijden.
2. Partnerschappen met gemeente, woningbouwcorporaties en andere organisaties, zijn van groot belang bij het vestigen van een nieuw soort sportaccommodatie.
3. Goede marketing en pr zijn wezenlijk voor het bereiken van de doelgroepen voor deze nieuwe vorm van sport.

Gerge Emmen

City Streetball

Drie tegen drie in de buitenlucht

Pleintjes in de wijk waar je kunt basketballen zijn overal te vinden. City Streetball gaat een paar stappen verder. Je kunt op vaste dagen en tijden trainen en spelen, onder leiding van een coach die je laat zien hoe het spelletje wordt gespeeld. Er is muziek en als het even meezit kun je spelen tegen teams uit andere wijken of andere steden. In Den Haag, Tilburg en Heerenveen slaat het concept van de Nederlandse Basketball Bond (NBB) goed aan.

‘Het grote pluspunt van City Streetball is dat de verenigingen naar de wijken gaan en onze sport zichtbaar maken’, zegt Gerge Emmen, die als beleidsmedewerker van de NBB betrokken was bij het proeftuinproject. ‘Je kunt basketbal wel de mooiste sport vinden die er is, maar als je het alleen beoefent tussen de vier muren van een sporthal, ben je niet zo makkelijk bereikbaar voor mensen die je vereniging nog niet kennen.’

‘De samenleving verandert, het spelletje verandert, de passie blijft hetzelfde.’

De straat op dus. Nu zijn er in de meeste wijken wel pleintjes te vinden waar baskets zijn geplaatst en de sport spontaan gespeeld kan worden. Maar de NBB en haar verenigingen willen meer: een serieuze kennismaking met de sport op een goed en veilig ingerichte playground, om zo mogelijk een band op te bouwen met jongeren die zich aangetrokken voelen tot de sport.

Het begint bij de vereniging. ‘Die moet de verantwoordelijkheid op zich nemen en de activiteiten organiseren’, zegt Emmen. ‘Ze kunnen hun eigen kaderleden als coach inzetten of bijvoorbeeld gebruikmaken van een buurtsportwerker of combinatiefunctionaris met feeling voor basketbal. Die coaches krijgen een onkostenvergoeding van maximaal 1500 euro per jaar en dat blijkt goed te werken. Jongeren geven liever een clinic voor zo’n bedrag dan dat ze vakken vullen in de supermarkt.’

Vervolgens is het zaak op zoek te gaan naar de beste locaties. Dat zijn bijvoorbeeld wijken die wat verder weg liggen van de accommodatie van de vereniging en waar veel jongeren in de leeftijd twaalf tot achttien jaar buiten sporten. ‘Je ziet veel baskets op grasveldjes, maar die zijn niet geschikt. Je moet de omgeving ook een beetje leuk kunnen aankleden en het liefst muziek kunnen gebruiken’, zegt Emmen.

‘In Tilburg heeft de gemeente in het centrum van de stad een heel fraai veld aangelegd. Het effect daarvan is megagroot. Je ziet dat ook jongeren uit andere wijken en zelfs andere steden erop afkomen.’

Variant

Het spel zelf is een variant op het “gewone” basketball: twee teams van drie spelen tegen elkaar rond één basket. ‘Natuurlijk wordt het reguliere basketbal ook wel op straat gespeeld, maar deze vorm is toegankelijker. Je hebt minder spelers nodig en het is dynamischer, ook doordat iedere speler meer bij de actie is betrokken’, zegt Emmen. ‘Het heeft een stoer imago. Maar het is niet louter een sport voor jongens. De verhouding is gemiddeld zeventig procent jongens tegen dertig procent meisjes.’

In Tilburg en Den Haag hebben de verenigingen inmiddels speciale “ladies nights” en daar is veel belangstelling voor.’

Om de jongeren zich te laten verbinden met City Streetball, maar tegelijkertijd zo flexibel mogelijk in te spelen op hun behoefte, heeft de NBB een alternatief lidmaatschap ontwikkeld in de vorm van een strippenkaart. ‘Voor een vast bedrag kun je vijftien keer meespelen. En inzet wordt beloond, want als je kaart vol is, krijg je een T-shirt of een bal’, zegt Emmen.

De initiatiefnemers in de drie steden hebben tijdens het proeftuinproject ervaren dat het geven van clinics op vaste dagen en tijden goed werkt, zeker bij de jongere spelers. Die weten dan wanneer ze iets kunnen verwachten van City Streetball. De oudere jeugd speelt liever wedstrijden. Den Haag kent een competitie tussen teams uit verschillende stadsdelen. ‘Die teams voelen zich echt de vertegenwoordiger van hun wijk en dat leidt tot veel *commitment*’, zegt Emmen.

De competities en toernooien kunnen overigens ook als selectie dienen voor nationale en zelfs voor internationale wedstrijden, want Streetball waaert uit over Europa en kent inmiddels kampioenschappen in diverse leeftijdsklassen. Het is ook een onderdeel van het programma van de Jeugd Olympische Spelen. En in Nederland ontstaat, naast het basketbal in de publieke ruimte, ook het “College Streetball”: Mbo-scholen bieden leerlingen de kans om buiten de lestijden binnen en buiten de drie tegen drie-variant van basketbal te spelen.

Is City Streetball een opstap naar de vereniging?

‘Er zullen zeker jongeren zijn die doorstromen naar het basketbal in de zaal. Maar City Streetball moet vooral ook als aparte activiteit met een eigen lidmaatschapsvorm blijven bestaan’, zegt Emmen. ‘Als je lid bent van een gewone vereniging, wordt van je verwacht dat je competitie speelt, dat je wedstrijden fluit en gaat “tafelen”. City Streetball is veel vrijblijvender. Omgekeerd zie je ook dat verenigingsleden ’s zomers, als de competitie en de trainingen in de zaal stilliggen, buiten gaan spelen.’

‘Die teams voelen zich echt de vertegenwoordiger van hun wijk.’

Hij ziet ook mogelijkheden om in de wintermaanden het concept van City Streetball naar de indoorhal te verplaatsen, liefst op dagen en tijden waarop de jongeren gewend zijn buiten te spelen. ‘Dan maak je de stap naar de vereniging wat minder groot en zien ze dat ze ook op een wat hoger niveau kunnen gaan trainen en spelen.’

Drie locaties

In Tilburg en Heerenveen hebben de betrokken verenigingen op drie locaties City Streetball geïntroduceerd. In Den Haag wordt in acht wijken gespeeld. De stad kent sinds 2003 een officiële vereniging, ST4R, die diverse vormen van straatbasketbal aanbiedt, maar juist niet in de NBB-competitie actief is. ‘We willen vernieuwend basketbalaanbod op de Nederlandse pleinen en scholen brengen en zo een pioniersrol spelen in de Nederlandse evolutie van het basketbal. De samenleving verandert, het spelletje verandert, de passie blijft hetzelfde’, zegt voorzitter Erik Duin. De “City Streetball Tour 070” van ST4R bestond in 2011 uit bijna 400 clinics en 28 wedstrijden. De vereniging organiseerde ook de afsluitende landelijke finale. ‘Voor al die activiteiten hebben we veel vrijwilligers nodig, maar dat is bij ons nooit een probleem. Vanaf de start in 2003 hebben we de doelgroep steeds betrokken bij de organisatie. Het zijn niet allemaal de makkelijkste jongens, maar we geven hun vertrouwen en bieden hun kansen om hun talenten te ontwikkelen en een zakcentje te verdienen

in de vorm van een onkostenvergoeding’, aldus Duin. ‘Het klinkt misschien vreemd, maar we vormen een soort familie, waarin de betrokkenheid heel groot is en we geen kaderproblemen kennen.’

ST4R heeft tijdens het proeftuinproject onder meer een marktonderzoek gedaan naar de basketbalpleinen in Nederland. Uit de 800 reacties op de enquête komen de wensen van de spelers duidelijk naar voren. ‘Veiligheid is heel belangrijk’, zegt Duin. ‘Een plein moet voldoende groot zijn, met een uitloop achter de baskets en een vlak speelveld zonder gaten. Ook vragen de spelers verlichting, bankjes en hekwerk. Met die uitkomsten in de hand gaan we de gemeente en de stadsdelen vragen ervoor te zorgen dat we in elke wijk over een kwalitatief goede accommodatie voor City Streetball kunnen beschikken.’

City Streetball

City Streetball is een initiatief van de Nederlandse Basketball Bond. Bij deze spelvorm spelen teams van drie jongeren tussen twaalf en achttien jaar rond één basket op pleintjes in de openbare ruimte, onder leiding van coaches van de vereniging of buurtsportwerkers. Bij dit proeftuinproject waren verenigingen uit Den Haag, Tilburg en Heerenveen betrokken. Inmiddels heeft de vereniging in Almelo het concept overgenomen. Alle verenigingen hebben de intentie om in 2012 door te gaan. Daarnaast hebben gemeenten als Amsterdam en Eindhoven aangegeven interesse te hebben in het project, zodat City Streetball in 2012 in meer steden gespeeld zal worden.

De drie leerpunten van City Streetball

1. Beleving is een belangrijke voorwaarde voor succes. De kwaliteit en veiligheid, maar ook de aankleding van de playground, met onder meer boarding en muziek, zijn belangrijk en moeten aansluiten bij de *urban scene* waar jongeren zich in thuis voelen.
2. City Streetball vraagt om een ander, flexibeler lidmaatschap, waarvan de strippenkaart een goed voorbeeld is.
3. Ondersteuning door de gemeente, woningbouwcorporaties, onderwijs, sportbuurtwerk en fondsen, kan de basis onder het City Streetball versterken.

Dennis Meens

Sportkern Vrijenbroek.nl

Nieuw aanbod creëren op een bestaande accommodatie

Wat kan een sportpark meer zijn dan de accommodatie voor de trainingen en wedstrijden van de verenigingen die de vaste gebruikers zijn? Kun je met meer en vooral andere activiteiten nieuwe doelgroepen lokken? En hoe zorg je ervoor dat het oude en nieuwe aanbod elkaar niet in de weg zit? De twee verenigingen van Sportkern Vrijenbroek.nl in Venlo, ontwikkelden, samen met de gemeente, binnen de Proeftuin een vernieuwd sportaanbod en trekken daarmee veel meer mensen naar hun accommodatie.

Vijf jaar geleden verhuisden de Tegelse Hockey Club (THC) en atletiekvereniging Scopias naar Sportpark Vrijenbroek. De accommodatie ligt mooi centraal tussen de drie grote kernen van de gemeente Venlo: de stad zelf, Blerick en Tegelen. Ook het wat verder gelegen Belfeld behoort nog tot het verzorgingsgebied van beide verenigingen.

‘Het gaat om een gebied van 100.000 inwoners’, zegt Dennis Meens, die vanuit het gemeentelijk sportbedrijf is aangesteld als combinatiefunctionaris voor de beide verenigingen en de onderwijsvoorzieningen die in de onmiddellijke omgeving liggen. Daartoe behoren een middelbare school en een vestiging van de Fontys Hogescholen.

‘Hier blijkt dat veld toch lastig te exploiteren.’

Meens kreeg de opdracht mee te onderzoeken wat, naast de trainingen en wedstrijden van beide verenigingen, nog meer zou kunnen gebeuren op sportpark Vrijenbroek: ‘De gemeente wil graag voorkómen dat de atletiekbaan en de hockeyvelden een groot deel van de dag ongebruikt blijven en heeft als doelstelling meer mensen in beweging te krijgen. Ook wil Venlo haar sportverenigingen graag stimuleren om zich voor te bereiden op de toekomst door verenigingen een bredere maatschappelijke functie te laten vervullen en zogenaamde sportgemeenschapshuizen te creëren.

Dat proces, waarvoor de middelen van het proeftuinproject een belangrijke stimulans vormden, moest plaatsvinden tegen de achtergrond van de sterke groei die de beide verenigingen doormaakten. THC groeide de afgelopen jaren van 450 naar 780 leden en Scopias verdubbelde het ledental tot 500. ‘Vijf andere sportparken in Venlo kregen een soortgelijke opdracht, maar Vrijenbroek is mede dankzij de Proeftuin inmiddels het meest ver in haar ontwikkeling’, aldus Meens.

Lastig

Uitbreiding van de gebruiksmogelijkheden was onder meer mogelijk doordat er ook een beachveld ligt. Proeftuin De Pelikaan in Zwolle had daar goede ervaringen mee opgedaan. ‘Maar hier blijkt dat veld toch lastig te exploiteren’, zegt Meens. ‘We hebben ’s zomers beachsport-dagen georganiseerd met verschillende onderdelen, zoals volleybal en soccer. De scholen maken er tijdens hun sportdagen wel gebruik van. Maar ook doordat het niet echt aansluit bij de kernactiviteiten van beide verenigingen, blijft het lastig het veld voldoende te gebruiken, terwijl het wel een dure voorziening is.’

Veel beter lukte het Sportkern Vrijenbroek.nl tot epicentrum van de loopsport in Venlo te maken. De jaarlijkse Venloop en enkele verwante loopevenementen, hebben gezorgd voor een sterke groei van het hardlopen

en wandelen in de regio. Scopias heeft veel lopers onder haar leden, maar er zijn ook diverse andere loop- en wandelgroepen in Venlo.

‘Voor al die mensen moet Vrijenbroek het centrum worden waar ze kunnen beginnen met hun trainingen, maar waar we ook testen aanbieden en waar de trainers hun opleiding en bijscholing kunnen krijgen. Dat lukt inmiddels heel goed, ook doordat je vanuit het sportpark snel in een mooi natuurgebied bent, waar je goed kunt trainen. We hebben hier honderden lopers op de baan gehad.’

Sportkern Vrijenbroek.nl wilde ook een digitaal servicecentrum ontwikkelen voor lopers en wandelaars, zodat ze via internet met elkaar in contact kunnen komen en hun prestaties met elkaar kunnen vergelijken. ‘Maar we merkten dat veel lopers daar het bestaande aanbod al voor gebruiken en dat een regionaal digitaal netwerk te weinig meerwaarde biedt.’

Voor Scopias was het wel even wennen toen de gemeente deze loopgroepen, die ze aanvankelijk vooral als concurrenten zagen, gebruik liet maken van “hun” atletiekbaan en clubhuis. Volgens Meens denken de meeste leden daar inmiddels wat anders over. ‘Het is ook een mogelijkheid om mensen kennis te laten maken met je vereniging én het verbetert de exploitatiemogelijkheden van de hele accommodatie.’

Senioren

Een van de doelstellingen van Sportkern Vrijenbroek.nl is senioren meer mogelijkheden te bieden om in beweging te komen. Wekelijks starten vanaf het sportpark en op twee andere locaties in Venlo, groepen voor sportief wandelen of nordic walking. Maandelijks biedt Sportkern Vrijenbroek.nl wandelspecials aan in de vorm van natuurwandelingen of excursies, waaraan ook leden van wandelsportverenigingen in de regio deel kunnen nemen. Sportkern Vrijenbroek.nl biedt ook een fittest aan.

‘We hebben hier honderden lopers op de baan gehad.’

Een nieuwe activiteit op Vrijenbroek is recreatief bridge. De Nederlandse Bridge Bond was een van de partners binnen het proeftuinproject en wilde een nieuwe spelvorm, flexibel bridge, testen. Daarbij heeft een bridgewedstrijd het karakter van een instuif, waarvoor de drempel lager ligt dan voor de gebruikelijke drive die zo’n drie uur in beslag neemt. ‘Maar omdat je als basis altijd een groep van tien tot twaalf mensen nodig hebt, hebben we ook een cursusaanbod ontwikkeld voor mensen die het spel nog niet kennen’, zegt Meens.

Op het sportpark hangen affiches met de slogan “Ik ga sporten terwijl mijn kind sport”. Ze zijn bedoeld om deelnemers te trekken voor het

Familie FIT-programma van de twee verenigingen. De achterliggende gedachte is dat ouders hun tijd efficiënt kunnen gebruiken door zelf te sporten tijdens de training van hun kinderen. ‘Het werkt en het is met een knipkaartsysteem goed te regelen, maar het is niet zonder problemen’, zegt Meens.

De verenigingen hebben ouders eerst gevraagd naar hun wensen. Hardlopen, wandelen en trimhockey bleken in trek. Maar het gaat veelal om ouders met jonge kinderen, die nog niet zelfstandig naar de training komen. En die gezinnen hebben vaak ook nog jongere kinderen, waarvoor niet onmiddellijk opvang te regelen als papa of mama zelf gaat sporten. ‘Maar de ouders die wél meedoen, zien het als een mooie extra service van de vereniging.’

Lokale organisaties

Een organisatie als Sportkern Vrijenbroek.nl staat of valt ook met partnerschappen met veel lokale organisaties. Om wat voorbeelden te noemen: de gemeente was bereid alle 55-plussers in de wijken rond het sportpark aan te schrijven over de wandelactiviteiten. De GGZ en enkele fysiotherapeuten waren betrokken bij de fittesten en met patiëntenverenigingen is een wandel-

programma voor mensen met chronische aandoeningen in ontwikkeling. Samen met het welzijnswerk wordt ’s zomers het bouw- en beweegdorp georganiseerd op het sportpark.

‘Verenigingen kunnen dit alles zelf niet oppakken’, zo besluit combinatiefunctionaris Meens het overzicht van alle activiteiten. Zelf is hij veertig uur per week in touw om alle ballen in de lucht te houden. De verenigingen hebben, zeker gezien de sterke groei die ze doormaken, hun vrijwillig kader hard nodig om het eigen aanbod – trainingen, wedstrijden en andere clubactiviteiten – op peil te houden. ‘Dan kun je niet verwachten dat die vrijwilligers bijvoorbeeld ook nog extra dagdelen kantinedienst gaan draaien omdat er wandelgroepen komen of omdat er een bridgeavond is, ook al levert dat misschien wat extra inkomsten op’, heeft Meens ervaren. ‘De gemeente heeft de verenigingen daarom met personele inzet ondersteund en in het begin de regie op zich genomen voor dit proces. Je moet de tijd nemen om besturen en leden te laten wennen aan dit soort cultuurveranderingen. Doordat we als proeftuinproject maar één jaar de tijd hadden, zijn we wat te hard van stapel gelopen. Als er nu een nieuw verenigingsbestuur komt, moet je daar opnieuw energie in steken.’

Sportkern Vrijenbroek.nl

Sportkern Vrijenbroek.nl heeft door een uitbreiding van het sportaanbod nieuwe doelgroepen naar de accommodatie weten te trekken en in beweging kunnen krijgen. De deelnemers hebben kennis kunnen maken met de verenigingen op het park. Naast de gemeentelijke sportdienst Venlo waren atletiekvereniging Scopias en de Tegelse Hockey Vereniging betrokken bij het proeftuinproject, alsmede de Atletiekunie, de Koninklijke Nederlandse Hockeybond, de Nederlandse Bridge Bond en de KNBLO Wandelorganisatie Nederland. Het netwerk bestond uit een groot aantal partners in onder meer de gezondheidszorg en het onderwijs.

Meer informatie: www.vrijenbroek.nl.

De drie leerpunten van Sportkern Vrijenbroek.nl

1. Nieuwe sportmogelijkheden ontwikkelen die aansluiten bij de kernactiviteiten, zorgen voor sneller draagvlak binnen de vereniging en leveren exploitatieverbetering van de accommodatie op.
2. Neem de tijd om verenigingsbesturen en leden te laten wennen aan deze cultuurverandering.
3. Professionele ondersteuning van verenigingen is hierbij noodzakelijk.

Gert Breenwer (l) en Robin Reverda

WaterpoloRuleEZ

Via de zwemles kinderen en ouders binden aan waterpolo

Leren zwemmen kan meer zijn dan alleen een noodzakelijk stukje van de opvoeding. De Hilversumse Zwem Club De Robben liet kinderen en hun ouders kennismaken met een speelse manier van lesgeven. De gezinnen maakten daarbij niet alleen kennis met waterpolo als sport, maar de vereniging probeerde ook een band op te bouwen. De KNZB hoopt meer verenigingen enthousiast te maken voor dit WaterpoloRuleEZ.

‘Als een kind wil gaan voetballen of hockeyen, kan het daar meteen mee beginnen’, zegt Robin Reverda, accountmanager bij de Koninklijke Nederlandse Zwembond (KNZB). ‘Maar als ze op waterpolo willen, zullen ze eerst moeten leren zwemmen. Dat werpt al een barrière op.’ Daar komt bij dat veel ouders en kinderen zwemmen niet als sport zien en waterpolo niet of nauwelijks kennen. ‘Veel kinderen krijgen te horen: eerst moet je leren zwemmen, daarna mag je een sport uitkiezen. Terwijl ze natuurlijk bij de zwemvereniging ook kunnen sporten.’

Voor veel vaders en moeders is de zwemles een verloren uurtje.’

Reverda: ‘Bij WaterpoloRuleEZ keren we de situatie als het ware om: het idee is dat kinderen op waterpolo gaan en omdat ze voor deze sport ook moeten kunnen zwemmen, biedt de vereniging ook zwemles aan. Wanneer die lessen leuk zijn en kinderen in aanraking komen met waterpolo, hopen we dat ze zo enthousiast raken, dat ze op waterpolo blijven, ook na het diploma.’

Binnen het proeftuinproject van de KNZB kreeg HZC De Robben in Hilversum een jaar de tijd om met dit model te experimenteren. Lang niet alle KNZB-verenigingen hebben daarvoor mogelijkheden, want in een deel van de Nederlandse gemeenten is het “Zwem-ABC” voor kinderen voorbehouden aan de exploitant van het bad. Maar HZC De Robben heeft jaarlijks een grote groep kinderen die zwemles krijgen bij de vereniging. ‘Bovendien is het een vereniging met een rijke historie en een grote naam in het waterpolo’, zegt Reverda.

Twee pijlers

‘We hebben de aanpak gebouwd op twee pijlers’, vertelt voorzitter Gert Breeuwer van HZC De Robben. ‘We hebben de zwemlessen speelser gemaakt en tegelijkertijd hebben we mogelijkheden gezocht om ouders te binden aan de vereniging. Waterpolo is geen sport waar je snel mee in aanraking komt, zoals dat bijvoorbeeld ook geldt voor ijshockey en korfbal. Het zijn bovendien echte familiesporten. Dus moeten wij zorgen dat die families ons in ieder geval leren kennen. Want het Nederlandse vrouwenteam mag dan in 2008 olympisch kampioen zijn geworden, in onze ledentallen hebben we dat succes niet terug kunnen zien.’

Voor veel vaders en moeders is de zwemles een verloren uurtje. ‘Wij hebben ouders het aanbod gedaan om zelf ook een uurtje te gaan sporten. Ze kunnen zwemmen en ook terecht in een sportcentrum in het zwembadcomplex. Maar ze kunnen bij ons ook op de laptop hun werk afronden doordat we in onze kantine internet hebben.’

Terugkijkend op het jaar dat het proeftuinproject heeft gedraaid, onderscheidt Breeuwer twee fases. ‘In de eerste fase hebben we de werving van de kinderen gedaan en gezocht naar medewerking binnen de vereniging. We hebben weliswaar veel vrijwilligers, maar het werk komt wel altijd bij dezelfde mensen terecht en dat is ook zo als je iets nieuws wilt beginnen. Bovendien was er door bestuurswisselingen de nodige onrust binnen de vereniging. We dreigden onder te sneeuwen.’

Ook de introductie van waterpolo in de zwemlessen, verliep niet vanzelf. ‘De jongste kinderen, die bezig zijn voor het A-diploma, ontbreekt het nog aan kracht. Bovendien is het heel belangrijk dat ze echt goed leren zwemmen, ook als ze later aan waterpolo gaan doen. Dat is het fundament voor een toekomstige waterpoloër.’

Het plan om ouders een eigen sportprogramma aan te bieden, stuitte op het probleem dat één uurtje weer wat kort is. ‘Bovendien hebben we als vereniging geen eigen bad, maar huren we zwemwater, en dat dan niet op de meest gunstige uren: onder etenstijd en zondagochtend vroeg’, zegt Breeuwer. ‘We merkten ook dat voor een deel van de ouders de zwemles van de kinderen een uurtje onthaasten voor henzelf was en dat ze al tevreden zijn als er in ons clubhuis een kop koffie is en ze hun e-mail kunnen checken.’

Fase 2

De plannen werden bijgesteld en HZC De Robben begon aan het eind van het proefprojectjaar met wat Breeuwer “fase 2” noemt. De belangrijkste veranderingen: WaterpoloRuleEZ wordt nu aangeboden aan kinderen vanaf vijf, zes jaar en de les is verlengd tot twee uur. ‘De kinderen zijn wat sterker dan de kleuters van vier jaar. Ze kunnen die lestijd best aan als je een gevarieerd programma hebt. Als kinderen bezig zijn voor het B- en C-diploma, mengen we steeds meer waterpolo-elementen in het programma.’

‘Twee uur zwemles biedt de ouders meer tijd om zelf ook activiteiten te ondernemen’, voegt Breeuwer daaraan toe. Bovendien mengde de zwemvereniging zich in de concurrentieslag met andere aanbieders van het Zwem-ABC met een diplomagarantie: de kinderen leren binnen een halfjaar echt goed zwemmen. HZC De Robben denkt nog na over een extra aanbod voor de ouders, zoals een EHBO-cursus in de lestijd van hun kinderen.

De vereniging betreft de spelers van de hoogste teams bij het project. ‘We kunnen hen daarmee van wat extra inkomsten voorzien als ze bij ons lesgeven of kantinediensten draaien en ze stralen de sfeer van de vereniging uit’, aldus Breeuwer. ‘In fase 1 hebben we gebruikgemaakt van de instructeurs, van wie een deel al heel lang zwemles geeft. Die mensen vroegen zich af waarom al die veranderingen eigenlijk nodig zijn. Ik heb gemerkt dat

je enorm veel moet praten en verduidelijken en dat de vereniging er echt achter moet staan.’

Heel hoge verwachtingen heeft hij niet van de “netto-opbrengst”. Maar als je van de honderd kinderen die we zwemles geven er twee of drie weet vast te houden voor het waterpolo, of eventueel het wedstrijdzwemmen, is dat al winst in vergelijking met de huidige situatie.’

Concept overgenomen

Twee andere zwemverenigingen, ZV De Meer in Culemborg en DAW in Alkmaar, hebben het concept van WaterpoloRuleEZ inmiddels overgenomen, vertelt Robin Reverda. ‘De KNZB wil haar ervaringen bundelen en het programma verder uitrollen in Nederland. Duidelijk is al wel dat iedere vereniging er een eigen invulling aan moet kunnen geven, afhankelijk van hún mogelijkheden. Zo heeft de vereniging in Alkmaar de beschikking over méér zwemwater en kan het de ouders ook zwemlessen aanbieden. Ook heeft DAW hun eerst via intakegesprekken gevraagd naar hun wensen en behoeften. Dat kostte tijd, maar voorkwam dat er een aanbod werd gedaan

waar geen vraag naar is. ZV De Meer beschikt niet over een eigen clubhuis. Maar daar staat tegenover dat er samenwerking is met een sportschool waar ouders gebruik van kunnen maken.’

‘Het belangrijkste is dat ouders de sfeer van de vereniging leren kennen’, aldus Reverda. ‘We hebben in de sport de neiging hen zo snel mogelijk in te schakelen, omdat er altijd een tekort aan vrijwilligers is. Maar zorg ervoor dat je ook iets kunt aanbieden en dat ouders zien dat een zwemvereniging meer kan zijn dat alleen een mogelijkheid om voordelig zwemles te nemen.’ Breeuwer: ‘Onze ervaring is dat de meeste ouders juist best bereid zijn een goede prijs te betalen als je kwaliteit kunt bieden.’

WaterpoloRuleEZ

WaterpoloRuleEZ is een proeftuinproject van de KNZB, in samenwerking met HZC De Robben in Hilversum. Twee andere verenigingen hebben deze vernieuwde aanpak inmiddels overgenomen: ZV De Meer in Culemborg en DAW in Alkmaar.

De drie leerpunten van WaterpoloRuleEZ

1. Ouders zien zwemles vooral als noodzakelijk onderdeel van de opvoeding, een kennismaking met waterpolo is geen logisch vervolg. Het vergt dan tijd om de sport en de vereniging bij de ouders onder de aandacht te krijgen en hen er bekend mee te maken.
2. Intakegesprekken zijn nuttig om te weten te komen welk aanbod ouders op prijs stellen tijdens de lessen van hun kinderen en om je vereniging te introduceren.
3. WaterpoloRuleEZ integreren binnen het normale aanbod elementair zwemmen, vergt een open blik van zowel de vaak zeer ervaren zwem-instructeurs als de vereniging.

Kim Hakkenes, Klaas Talma, Evert Jorritsma, Ervin Bloeming en Malou Besseler (v.l.n.r.)

Sportfrissel

Van sporten tijdens werktijd naar sporten bij de vereniging

De medewerkers van het werkvoorzieningschap Caparis in Drachten, hebben sinds enkele jaren de gelegenheid wekelijks een uur te sporten in de eigen sporthal. In het proeftuinproject Sportfrissel proberen Friese sportorganisaties en lokale sportverenigingen samen deze medewerkers te interesseren voor extra sportmogelijkheden buiten werktijd. Daarvoor is uiteindelijk – na een proefperiode – een overstap naar de reguliere trainingen bij de sportclubs nodig. Dat vergt over en weer de nodige gewenning en een gedegen voorbereiding, zo is gebleken.

Caparis is een nv die voor acht Friese gemeenten de Wet Sociale Werkvoorziening uitvoert. Het bedrijf biedt opdrachtgevers onder meer diverse vormen van dienstverlening en kent ook een grote industriële tak. Drachten is een van de drie vestigingsplaatsen. Ook in Leeuwarden en Heerenveen heeft Caparis bedrijven.

‘We kennen hier al enkele jaren het programma “Caparis in beweging”, vertelt Kim Hakkenes, die vanuit Sportstad Heerenveen in de sporthal van het bedrijf in Drachten werkzaam is. Het programma bestaat niet alleen uit sportactiviteiten, maar richt zich op de gehele leefstijl van de werknemers, met voorlichting over onder meer voeding en hygiëne.

“Caparis in beweging” heeft alles te maken met de veranderende taak van de sociale werkvoorziening in het algemeen. ‘Van een traditioneel productiebedrijf naar een mensontwikkelingsbedrijf’, zoals Hakkenes dat uitdrukt. ‘De sociale werkplaatsen hebben de opdracht gekregen hun werknemers nadrukkelijker voor te bereiden op een plaats in het reguliere bedrijfsleven. Ons programma en ook het proeftuinproject, leveren daar een bijdrage aan.’

“Caparis in beweging” draait vanaf mei 2010 en biedt de werknemers eens per week een uur sport, eens per maand een activiteit rond voedingsvoorziening en twee keer per jaar een fysieke test. ‘Zo’n 400 medewerkers in Drachten maken gebruik van dat aanbod’, zegt Hakkenes.

Reguliere sportverenigingen

Zoals Caparis voor de werknemers de taak heeft om hen voor te bereiden op een plek buiten de Wet sociale werkvoorziening, zo wil Sportstad Heerenveen hen graag in aanraking brengen met de reguliere sportverenigingen. Daarvoor biedt het proeftuinproject Sportfrissel mogelijkheden. Het sportbedrijf van de gemeente Drachten en vier plaatselijke verenigingen, raakten bij het project betrokken. Sport Fryslân coördineert de samenwerking en heeft voor het werven van Caparis-medewerkers, samen met Sportbedrijf Drachten, scholingen voor het bestuurlijke en technische kader van de sportverenigingen georganiseerd.

‘Is sport dan alleen een mogelijkheid om een uurje te ontsnappen aan het dagelijks werk?’

Eén van de verenigingen is atletiekvereniging Impala Drachten. ‘Wij kunnen laagdrempelige activiteiten als wandelen en hardlopen aanbieden’, zegt voorzitter Klaas Talma. ‘Bovendien speelde binnen onze vereniging al langer de vraag hoe we naast de top- en de breedtesport onze maatschappelijke verantwoordelijkheid vorm kunnen geven. In samenwerking met ziektekostenverzekeraars hebben we bijvoorbeeld revalidatieprogramma’s opgezet. Ook dit project past goed in dat beleid.’

Naast de atletiekvereniging sloten ook een badminton- en een zwemvereniging en een judoschool zich aan bij het project.

‘We zijn begonnen met een enquête onder de sportende werknemers, om te weten te komen waaraan behoefte bestond’, vertelt Evert Jorritsma van Sportstad Heerenveen. ‘Maar dat betekent bij deze deelnemers vooral dat je met ze in gesprek moet gaan, ook omdat zo’n vijftien tot twintig procent laaggeletterd is en moeite heeft met lezen en schrijven. Bovendien bleek het lastig er echt achter te komen wat ze zouden willen. De meesten noemen alleen sportactiviteiten die ze hier toch al doen.’

‘Niet iedereen is gewend of in staat zelf op pad te gaan.’

Daar kwam bij dat slechts een beperkt aantal verenigingen interesse toonde in Sportfrissel. Impala startte het project met een aanbod van een lunchwandeling onder leiding van een trainer van de vereniging. De badmintonvereniging verzorgde drie clinics in de sporthal van Caparis, gevolgd door drie trainingen bij de vereniging. De judoschool kwam met matten en judopakken om – na werktijd – lessen te verzorgen. Dat laatste aanbod zal pas een vervolg krijgen als de judoschool in de onmiddellijke omgeving van de bedrijfsvestiging van Caparis een eigen onderkomen krijgt. Want het overbruggen van de fysieke afstand tussen de werkplek en de trainingslocatie is een van de knelpunten waarop Sportfrissel is gestuit.

‘De werknemers oordelen veel positiever over het sporten tijdens werktijd dan over het sportaanbod ná kwart over vier, als het bedrijf de deuren sluit’, zegt Kim Hakkenes. Is sport dan alleen een mogelijkheid om een uurtje te ontsnappen aan het dagelijks werk?

‘Nee’, zegt Evert Jorritsma. ‘Maar we hebben hier te maken met mensen voor wie het vaste dagritme heel belangrijk is. Voor het sporten in werktijd is de rol van de werkleiders bijvoorbeeld belangrijk. Die moeten erachter staan en hun mensen stimuleren toch te gaan sporten, ook als de werkdruk wat groter is.’ ‘Als ze eenmaal enthousiast zijn, kom je bij wijze van spreken niet meer van hen af. Maar eerst moet je de aanwezige weerstand overwinnen en bovendien allerlei praktische problemen oplossen.’

‘Een groot deel van de mensen reist niet zelfstandig naar huis’, zegt Hakkenes. ‘Om kwart over vier staan de busjes klaar. Of ze hebben een collega met wie ze altijd samen reizen. Als je dat patroon doorbreekt door na werktijd clinics en trainingen aan te bieden, moet je wel ander vervoer regelen. En dat geldt al helemaal voor het bezoeken van trainingen bij de sportvereniging, ’s avonds of in het weekend. Niet iedereen is gewend of in staat zelf op pad te gaan.’

Ook de puur fysieke veranderingen vragen om gewenning. ‘Als iemand tijdens de judotraining een vinger kneust, kan hij daar al heel erg van schrikken. We hebben meegemaakt dat mensen na een training de volgende ochtend nogal wat spierpijn hadden. Dat was zó nieuw en beangstigend dat iemand zich maar ziek meldde.’

Conclusie

‘We moeten de conclusie trekken dat een jaar te kort is om een project als Sportfrissel van de grond te krijgen’, zegt Klaas Talma van Impala. ‘Als ik alleen al kijk naar het lunchwandelen: daar moesten de mensen echt aan wennen. Uiteindelijk hadden we een flinke groep deelnemers. Maar nadat we hier waren gestopt, zagen we maar enkelen van hen terug bij onze vereniging. Misschien heb je wel een buddysysteem nodig om deze sporters te begeleiden naar de accommodatie van de club en hen daar te introduceren. Maar dat kost menskracht en veel overleg.’

‘Het is zeker geen gebrek aan enthousiasme’, benadrukt Kim Hakkenes. ‘We merken hier bijvoorbeeld dat de mensen die lunchwandelingen echt missen.’

‘Op zichzelf was de aansluiting bij de verenigingen geen probleem. Daar hebben we geen wanklank over gehoord’, zegt Erwin Bloeming, die als consulent vanuit Sport Fryslân het project coördineerde. ‘We staan er ook nog steeds achter dat mensen uiteindelijk bij de sportvereniging terechtkomen, omdat je daar ook veel andere vaardigheden kunt opdoen die belangrijk zijn in het leven. We zijn inmiddels bezig ook bij de vestigingen van Caparis in Heerenveen en Leeuwarden deze sportmogelijkheden aan te bieden.’

‘Maar je moet wel goed beoordelen hoe groot de spankracht van de mensen is. Je moet zo flexibel in je organisatie zijn, dat je voor iedereen individueel die sportdeelname mogelijk maakt. Als je de sportactiviteit zomaar verplaatst van de sporthal van Caparis tijdens werktijd naar een training bij de vereniging in de avonden, raak je heel veel mensen kwijt.’

Sportfrissel

Proeftuin Sportfrissel is een samenwerkingsproject in Drachten dat deelnemers aan een sport- en lifestyleproject van WSW-bedrijf Caparis in contact brengt met plaatselijke sportverenigingen. Het project is gecoördineerd door de sportstimuleringsorganisatie Sport Fryslân. Sportbedrijf Drachten, Sportstad Heerenveen en vier sportverenigingen (Atletiekvereniging Impala, Badmintonclub Drachten, Drachtster Zwem en Polo Club en Judoschool Marco Oord), zijn betrokken bij Sportfrissel.

De drie leerpunten van Sportfrissel

1. De werkleiders binnen het bedrijf spelen, net als bij “Caparis in beweging”, een grote rol bij het stimuleren van de medewerkers om te gaan sporten.
2. Individuele begeleiding en langdurige gewenning zijn voorwaarden om de overgang naar het sporten buiten werktijd bij een vereniging mogelijk te maken.
3. De integratie van WSW'ers binnen de reguliere sportvereniging, verloopt over het algemeen soepel.

Bovenste rij v.l.n.r.: Christine Luiten, Annemieke Beute, Rob Janssen. Onderste rij: Mark Kradolfer

Lekker in je vel naar de vereniging

Obesitas wordt vaak gedeeld door kinderen en ouders

Edgar van Mil is als kinderarts-endocrinoloog verbonden aan het Jeroen Bosch Ziekenhuis in Den Bosch. De medisch specialist rekent het tot zijn primaire taken samenwerkingspartners te zoeken in de strijd tegen kinderoberitas. Overgewicht vormt immers een niet te onderschatten gezondheidsrisico, zeker op jonge leeftijd.

Op de website van het ziekenhuis verwoordt Van Mil zijn motivatie als volgt: ‘Kinderen met obesitas lopen een groot risico om diabetes te ontwikkelen of andere vervelende chronische ziektes, zoals hoge bloeddruk en hartklachten. Door er vroeg bij te zijn, kun je dat afremmen of voorkomen. Daarbij kijken we nadrukkelijk niet alleen naar de kilo’s. Er zijn veel dikke kinderen die kerngezond zijn. Het plan is door middel van een screening in het ziekenhuis het risicoprofiel van kinderen met ernstig overgewicht te bepalen. Als het kind bepaalde risico’s loopt, krijgt het begeleiding of wordt het door ons met medicijnen behandeld. Als het kind kerngezond is, verwijzen we naar andere instanties buiten het ziekenhuis. Het is de bedoeling dat dit een breed project wordt, waarbij scholen, sportcentra,

‘Je moet deze groep op een leuke, speelse manier met sport in aanraking brengen.’

de Jeugdgezondheidsdienst, de gemeente, huisartsen en het ziekenhuis samenwerken. Het doel is niet alle dikke kinderen op dieet te krijgen, maar een gezonde leefstijl te promoten.’ Een van de hulpmiddelen ter bevordering van die gezonde leefstijl, is sport. Om de sportwereld voor dat idee te winnen, zocht Van Mil contact met NOC*NSF. Tijdens een lezing voor diens club ontmoette hij later Rob Janssen, voorzitter van de omnisportvereniging Prins Hendrik (atletiek, trim en gymnastiek), waarna besloten werd de handen ineen te slaan, hetgeen resulteerde in het proeftuinproject Lekker in je vel naar de vereniging. Naast Prins Hendrik sloten nog drie Bossche sportclubs zich aan bij het traject om kinderen met overgewicht te stimuleren tot meer lichaamsbeweging: Flik-Flak (gymnastiek en turnen), de Bossche ZwemVereniging (BZV) en judoclub Kradolfer. Gekozen werd voor deze partners omdat juist de sporten die zij vertegenwoordigen de basisbeginselen van bewegen in zich hebben. De deelnemende verenigingen kregen hierbij steun van de sportbonden.

Hoe is men aan de slag gegaan met het ontwikkelen van een vernieuwende sportaanpak voor kinderen met obesitas in de leeftijd van zes tot twaalf jaar? Is de eerste te slechten drempel het overtuigen van deze kinderen dat bewegen en sporten wel degelijk leuk kan zijn? Janssen: ‘Onze veronderstelling was dat de kinderen op wie we ons richtten, niet aan sport deden. Die veronderstelling bleek voor menigeen onjuist. Nogal wat kinderen zaten al op basketbal of zwemles. Niettemin waren er ook kinderen die totaal niet op de hoogte waren van wat het betekent om op een sportclub te zitten.’

Andere problemen

Hoe bereik je kinderen met obesitas? Die kun je immers moeilijk als zodanig aanspreken? Janssen: ‘Een terechte vraag. De 32 kinderen met wie wij aan de slag zijn gegaan, werden aangemeld door het Jeroen Bosch Ziekenhuis. Maar hoe ga je daarna verder, als je dit project wilt continueren? Je kunt dan denken aan samenwerking met huisartsen en het aanbieden van activiteiten op scholen, om zo in gesprek te raken met kinderen en hun ouders.’ Projectleider Annemieke Beute (aangesteld vanuit NOC*NSF SportAssist): ‘Obesitas is vaak niet het enige probleem waarmee deze kinderen kampen. Niet zelden speelt er een gedrags- of sociaal probleem mee, hetgeen een andere aanpak vergt dan bij “normale” kinderen.’ Mark Kradolfer, eigenaar van de gelijknamige judoclub: ‘Vaak ligt het probleem niet zozeer bij de kinderen als wel bij de ouders. Die stimuleren hun kind niet, tonen onvoldoende betrokkenheid. De meeste kinderen willen graag, is mijn inschatting, maar als de ouders hen niet steunen, wordt het een moeilijk verhaal en dat heb ik het afgelopen jaar te vaak gezien.’ Janssen: ‘Op de momenten dat hun kinderen bij ons aan het trainen waren, hebben we ouders de kans geboden gratis te trimmen onder leiding van een trainer. Er stond een fysiotherapeut klaar, een diëtist gaf voedingsadviezen, maar er was geringe belangstelling voor.’

‘Niet zelden speelt er een gedrags- of sociaal probleem mee.’

Christine Luiten (BZV): ‘Voor een gedeelte ligt dat ook aan de soort sport. Wij hebben wel een hoge opkomst gehad. Toen men eenmaal over de aanvankelijke schroom heen was – in je zwembroek is je dik-zijn immers ineens heel zichtbaar – hebben zowel de kinderen als de ouders genoten van het zwemmen. Zelf heb ik een praktijk als voedingscoach voor kinderen en ouders met overgewicht, en vanwege die achtergrond werd mij gevraagd de coaching te doen. Wat je ziet, is dat de ouders van kinderen met overgewicht zelf ook vaak te zwaar zijn, en als men denkt dat je op de atletiekclub rondjes moet gaan rennen, bedankt men al snel voor de eer. Je moet deze groep op een leuke, speelse manier met sport in aanraking brengen. In het sportaanbod worden dan ook die elementen benadrukt die ervoor zorgen dat kinderen zich lekker kunnen ontwikkelen, zoals speerwerpen, trampolinespringen, et cetera.’

Groot verschil

In hoeverre moesten de deelnemende sportverenigingen aan elkaar wennen? Kradolfer: ‘Ik ben ondernemer en beslis alles zelf. Waar ik erg aan moest wennen, is dat de anderen alles eerst met de achterban moesten overleggen. Achteraf ging het allemaal wel goed, maar soms miste ik het

tempo. Luiten: 'Er is gewoon een groot verschil tussen onze verenigingen. Mark beslist alles zelf, Prins Hendrik heeft beroepskrachten in dienst, Flik-Flak is helemaal professioneel en wij zijn aangewezen op vrijwilligers. Maar uiteindelijk maakt dat niet uit. Die kinderen gaan bewegen, hebben er lol in en daar draait het om.' Beute: 'In dit verhaal is de inbreng van de trainer cruciaal. Hij is degene die elke week met de kinderen aan de slag gaat, hij is degene die de kinderen enthousiasmeert en die over extra kwaliteiten dient te beschikken omdat hij de "gebruiksaanwijzing" van deze kinderen snel door moet hebben.'

Krijgt het project dat een jaar omvatte nog een vervolg? Janssen: 'Ik heb wel een enigszins leeg gevoel. Het blijkt best een ingewikkeld proces om met het ziekenhuis samen te werken. Daar komt dit bij: je ziet die kinderen je complex verlaten en denkt: wat nu? Annemieke is bezig met de eind-evaluatie, waarin ze onder meer de *best practices* beschrijft alsmede de speciaal voor kinderen met obesitas ontwikkelde en aan andere clubs overdraagbare sportlessen, maar op voorhand wil ik wel kwijt dat wij graag door zouden gaan. De vraag is alleen: hoe krijg je dat voor elkaar? Dat is lastig. Uit de normale contributie is de inzet van een speciale trainer niet te

bekostigen. Ik zie daar een rol weggelegd voor de zorgverzekeraars. Zij zouden zich bewust moeten zijn van het belang van preventie. Als zij nu een paar honderd euro uitgeven, besparen ze straks een veelvoud daarvan, maar dat besef lijkt er niet te zijn.' Beute: 'Het Jeroen Bosch Ziekenhuis doet onderzoek naar de effecten van beweging voor kinderen met overgewicht. Als die resultaten er liggen, trekt het verzekeraars hopelijk over de streep.'

Annemieke Beute, Rob Janssen, Christine Luiten en Mark Kradolfer

Annemieke Beute (NOC*NSF SportAssist/KNZB) was projectleider van de Bossche Proeftuin Lekker in je vel naar de vereniging. Van de vier participerende verenigingen namen er drie deel aan dit gesprek: Rob Janssen, voorzitter van de Vughtse Sportclub Prins Hendrik, Christine Luiten, vicevoorzitter van de Bossche ZwemVereniging en Mark Kradolfer, naamgever van judovereniging Kradolfer. Afwezig was Flik-Flak.

De drie leerpunten van Lekker in je vel naar de vereniging

1. Wees duidelijk in je communicatie.
2. Doe vooraf een intake, zodat je kennis hebt van de specifieke achtergrond van elk kind. Als voorbeeld judo. Maak in de intake duidelijk dat de sport veel lichamelijk contact kent, omdat met name allochtone kinderen hier moeite mee hebben.
3. Zorg voor een breed draagvlak binnen je vereniging en maak je niet afhankelijk van een persoon. Soms is het sportaanbod afgestemd op tijden die de clubs passen, maar je kunt beter kiezen voor een vast moment.

Rob Bruggs (l) en Frank Stofmeel

Marc Lammers Plaza XL

Werk maken van de maatschappelijke verantwoordelijkheid

Hockeyclub 's-Hertogenbosch is een dynamische vereniging met circa 2500 leden. Het aanbod varieert van absolute topsport tot recreatiesport in de breedste zin van het woord. Gelegen aan de rand van de Brabantse hoofdstad, bestaan er grootse plannen om de accommodatie – die thans onder meer zeven hockeyvelden omvat – uit te bouwen. Zo moet aan het hoofdveld een tribune verrijzen met een capaciteit van drieduizend zitplaatsen. De levendigheid van de club wordt onderstreept door het grote aantal vrijwilligers dat een scala aan activiteiten mogelijk maakt.

Het bord in de kantine maakt trots gewag van een rits sponsors. Het aantal landstitels dat de Bosschenaren in de loop der tijd in de wacht sleepten, is nauwelijks nog te tellen, evenals de grote hockeynamen die de club voortbracht. Rob Brugts, bestuurslid algemene zaken: ‘Van oudsher zijn we een Bossche familieclub. Wij prijzen ons gelukkig met de aanwezigheid van echte clubiconen. Velen van hen blijven na de beëindiging van hun sportcarrière voor ons actief. Mijntje Donners is bestuurslid, terwijl ex-keeper Ronald Jansen een topjeugdteam coacht. En niet te vergeten Marc Lammers, de voormalige hockeyinternational en oud-bondscoach, naar wie we in het kader van het proeftuinenproject een Plaza hebben vernoemd.’

‘Als vereniging willen we, anders gezegd, iets terugdoen voor de plaatselijke samenleving.’

Hoe is de Proeftuin ontstaan? Projectleider Frank Stofmeel: ‘Tijdens de vernieuwingsslag die we op dit complex al in gang hadden gezet, informeerde Marc Lammers ons op een gegeven moment over het proeftuinenproject en de mogelijkheid ons sportaanbod een extra impuls te geven. Marc had reeds de 4Play ontwikkeld, een afgesloten multifunctionele speelruimte met vier doelen, die een interactief karakter kent. Kunnen we dat initiatief – gericht op een maximale beleving van sport en spel – niet uitbreiden en Hockeyclub ’s-Hertogenbosch zo nog aantrekkelijker maken, vroegen we ons af. Dat heeft geresulteerd in het opzetten van een multifunctionele speeltuin voor jong en oud. Op wat het Marc Lammers Plaza is gaan heten, vind je naast de al genoemde 4Play-bak nu ook speeltoestellen en klimrekken voor de jongste jeugd, outdoor-fitnessapparaten van Standing-Strong en jeu-de-boulesbanen. Plus Quarterplay, een kwart veld met meer doelen, geschikt voor diverse sport- en spelactiviteiten. Een van de dingen die we op dat veld doen, is hockey voor lichamelijk gehandicapten, maar ook voetbal is er mogelijk.’

Kernactiviteit

Gaat de aanpak nadrukkelijk verder dan alleen hockey? Stofmeel: ‘Onze kernactiviteit is en blijft hockey, maar mensen hebben tegenwoordig eveneens behoefte aan andere vormen van sport, spel en vrijetijdsbesteding. Aan die wens proberen we tegemoet te komen via het Marc Lammers Plaza XL.’ Brugts: ‘Tijdens de aanpassing van deze accommodatie hebben we nauw overlegd met de gemeente. Niet alleen de bestuurders, maar ook de politici en de bevolking. Dat heeft intern bij ons de gedachte doen postvatten dat deze investering van al met al vijf miljoen euro, ook verplichtingen schept. Je legt immers beslag op schaarse maatschappelijke ruimte en dus moet je jezelf afvragen: wat kunnen we naast het hockeyen op gezette tijden nog meer doen met deze velden aan de rand van de stad? Als vereniging willen

we, anders gezegd, iets terugdoen voor de plaatselijke samenleving. En wat ligt er dan meer voor de hand dan breed in te zetten op de intentie om meer mensen aan het bewegen te krijgen. Dat is immers een maatschappelijke noodzaak. Niet dat we een heuse omniclub willen worden, maar we willen serieus werk maken van onze maatschappelijke verantwoordelijkheid. Zo komen er onder de nieuwe tribune allerlei gebouwen waarin men zich richt op een bredere sport- en gezondheidgerelateerde doelgroep dan enkel de leden van onze hockeyclub.’

De nieuwe doelgroep wordt benaderd via een actieve insteek. Stofmeel: ‘Samen met de gemeente en politici zijn we gaan kijken hoe we mensen uit de wijk beter kunnen bereiken. Dat heeft geresulteerd in een aantal projecten. We hebben bijvoorbeeld activiteiten opgezet voor allochtone vrouwen en gymlessen gefaciliteerd voor leerlingen van middelbare scholen. Op die manier hebben we mensen die geen lid van een sportclub zijn, toch met sport in aanraking gebracht.’ Brugts: ‘Als club zetten we tevens in op het organiseren van evenementen. Dit jaar zijn we bijvoorbeeld gastheer van het EK-hockey voor de oudste jeugd. Ook is er deze zomer een groot evenement voor mensen met een lichamelijke beperking. Daar proberen we iets omheen te bouwen om de verbinding met de sport tot stand te brengen. Een van de methodes om dat te bewerkstelligen, is het aanbieden van een laagdrempelige multifunctionele accommodatie.’

Communiceren

Zijn er zaken die men tijdens de looptijd van het proeftuinenproject heeft moeten bijstellen? Stofmeel: ‘Waar we al gauw achterkwamen, is dat mensen niet zomaar ons terrein op stappen.’ Brugts: ‘Bij velen leeft de gedachte dat een hockeyclub besloten is. Mede daarom communiceren we constant via de pers dat wij een open cultuur hebben, dat we voor iedereen toegankelijk zijn en in toenemende mate veel meer te bieden hebben dan met een stick tegen een balletje slaan. In de loop van het voorjaar komt er een tv-serie van negen of tien afleveringen, die op primetime te zien zal zijn op Nederland 1. Zo blijven we onze boodschap uitdragen en op termijn zal dat effect hebben, niet in de laatste plaats als we erin slagen onze accommodatie te vervolmaken met het oog op bewegen en gezondheid. Zo creëer je de positieve spanning die maakt dat mensen nieuwsgierig worden.’

‘Bij velen leeft de gedachte dat een hockeyclub besloten is.’

Stofmeel: ‘Niet alleen mensen uit de wijk, ook het zakenleven raakt geïnteresseerd. Bijvoorbeeld in de mogelijkheden van bedrijfssport. Hetzelfde geldt voor de fysiotherapeuten die zoeken naar nieuwe wegen

om mensen aan het bewegen te krijgen.’ Brugts: ‘De conglomeraatgedachte. Het zwaan-kleef-aan-effect. Als sportclub is onze investeringsruimte beperkt - zowel financieel als qua mankracht - , maar samen kun je veel bereiken. Er ligt in dat kader onder meer een plan om hier het gezondste restaurant van Nederland te vestigen.’

Is het resultaat van het Marc Lammers Plaza XL concreet te maken? Stofmeel: ‘Niet in de zin van harde opbrengsten, maar dat was ook niet ons doel. Ons doel was het realiseren van een multifunctionele speelplaats waar men vrij sport en spel kan beleven en wat dat betreft zijn we op de goede weg. Dat leid ik onder meer af uit de cijfers van 4Play, het interactieve speelveld dat gelinkt is aan internet. Daar wordt ongelooflijk veel gebruik van gemaakt, zowel door jongeren als ouderen. Voor mij hét succes van deze Proeftuin.’

Is de continuïteit gewaarborgd? Brugts: ‘We zijn absoluut niet bang dat dit initiatief doodbloedt. Sterker: we gaan alleen maar verder op de ingeslagen weg. Daarbij kom je af en toe heus wel hindernissen tegen, maar de progressie overheerst.’

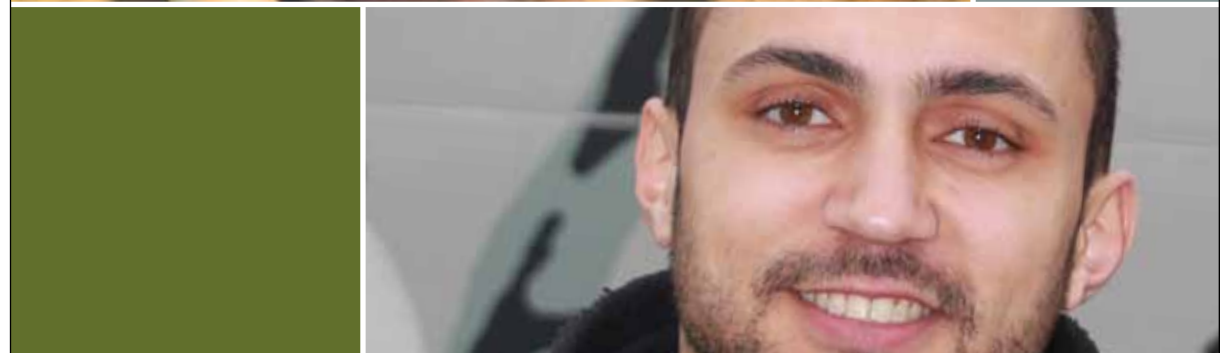
Rob Brugts en Frank Stofmeel

Rob Brugts is als bestuurslid algemene zaken bij hockeyclub 's-Hertogenbosch verantwoordelijk voor het proeftuinenproject. Voor de dagelijkse aansturing zorgt projectleider Frank Stofmeel.

De drie leerpunten van Marc Lammers Plaza XL

1. Kies voor het interactieve speelveld.
2. Bied sport- en spelmogelijkheden aan voor mensen met een lichamelijke beperking.
3. Begin met ambities, behoud je energie en blijf duwen.

Conclusie

De bijdrage van Proeftuinen en proeftuinprojecten aan laagdrempelig sportaanbod

Jan-Willem van der Roest, Maikel Waardenburg & Maarten van Bottenburg
Universiteit Utrecht

Inleiding

We horen het vaak: sporten is leuk, sporten is gezellig, sporten leidt tot prestaties, sporten is gezond. Wie de gemiddelde sportliefhebber vraagt waarom hij of zij zo graag aan sport doet, zal waarschijnlijk een stroom aan positieve bewoordingen te horen krijgen. En geef de sporter eens ongelijk. Deze gevoelens worden echter niet door iedereen gedeeld. De publicatie “Het kost veel tijd en je wordt er moe van” liet al zien dat niet-sporters heel anders over sport denken (Elling & Kemper, 2011). De Proeftuinen en proeftuinprojecten zijn leerrijke initiatieven geweest om de drempel van sportparticipatie voor die groep te verlagen.

In 2007 is het programma ‘Proeftuinen Nieuwe Sportmogelijkheden’ van start gegaan, waarin in vijftien Proeftuinen vernieuwend sportaanbod is ingezet om Nederlanders blijvend in beweging te brengen (NOC*NSF, 2010). In 2010 en 2011 zijn hier nog zeven proeftuinprojecten aan toegevoegd. Het volledige overzicht van deze Proeftuinen en proeftuinprojecten is te vinden in beide delen van *Vernieuwen. Binden. Inspireren.* (NOC*NSF, 2011).¹ In dit afsluitende hoofdstuk bespreken we de verschillende manieren waarop in de Proeftuinen en proeftuinprojecten geprobeerd is het sportaanbod toegankelijker te maken per levensfase. We maken hierbij gebruik van de levensfasen zoals deze naar voren komen in de nieuwe Sportagenda van NOC*NSF (2012). Aansluitend identificeren we enkele reële drempels, die door de Proeftuinen en proeftuinprojecten zijn blootgelegd en waar sportverenigingen en andere sportaanbieders op kunnen anticiperen bij de ontwikkeling van beter passend sportaanbod.

Passend sportaanbod voor iedere levensfase

Kinderen: de combinatie met het onderwijs

Eén van de meest ambitieuze doelstellingen in de beleidsplannen van NOC*NSF is de doelstelling om honderd procent van de kinderen tussen zes en twaalf jaar aan het sporten te krijgen (NOC*NSF, 2012).

1. Voor dit afsluitende hoofdstuk is geput uit de beide delen van deze reeks en uit de Innovatiegrootbandel (NOC*NSF, z.d.). Met het oog op de leesbaarheid hebben we er echter voor gekozen geen referenties aan te brengen naar deze publicaties.

Honderd procent. Niemand uitgezonderd. Omdat de sportparticipatie van deze doelgroep al zeer hoog is, is laatstgenoemde stap heel lastig. Die betreft namelijk de groep waar grote maatschappelijke problemen als overgewicht en sociale uitsluiting het meest hardnekkig zijn. Dat dit een grote uitdaging is voor de gehele sportsector, moge duidelijk zijn.

Via verschillende proeftuinprojecten is getracht de sportparticipatie van kinderen te verhogen. Ondanks het feit dat de doelgroep eenvoudig te vinden is, slaagt de sport er nog niet in alle kinderen te bereiken. Verschillende Proeftuinen en proeftuinprojecten hebben dan ook de samenwerking met het onderwijs gezocht om het sport- en beweegpatroon van kinderen te verbeteren. Dit gebeurde enerzijds door leerlingen bekender te maken met bepaalde sporten en anderzijds door een structurele verbinding tussen het onderwijs en de georganiseerde sport aan te brengen. De traditioneel lastige combinatie tussen de sport enerzijds en het onderwijs anderzijds, lijkt binnen een aantal projecten geslecht te zijn. Daar waar school en sportverenigingen vroeger weinig met elkaar te maken hebben gehad, zijn projecten als *Schoolsportvereniging Rotterdam*, de *Zappcard* van *Sportboulevard Enschede* en *De vereniging als winkel en leerbedrijf* geslaagde voorbeelden van samenwerking tussen scholen en verenigingen. Niet alle Proeftuinen en proeftuinprojecten zijn echter even succesvol geweest in het maken van verbindingen met onderwijsinstellingen. Daar waar de combinatie met het basisonderwijs bij *Schoolsportvereniging Rotterdam* en bij *De vereniging als winkel en leerbedrijf* een succes werd, lukte het bij Proeftuin *SportZ* niet om een brug te slaan met naschoolse opvang. De barrières die binnen deze Proeftuin overwonnen moesten worden, waren te hoog om een succesvol resultaat te behalen. Ook projecten die buiten het onderwijs om proberen kinderen te bereiken, laten wisselende ervaringen zien. Zo is proeftuinproject *Bounz* een geslaagd voorbeeld van aansprekend sportaanbod voor kinderen die normaal gesproken moeite hebben met sport en bewegen.

‘Samenwerking met scholen blijft een moeilijke zaak.’

Binnen het proeftuinproject *Lekker in je vel naar de vereniging*, blijkt dat het soms nog lastig kan zijn om kinderen structureel bij de vereniging te betrekken; het traject van twaalf maanden is vooralsnog te kort gebleken om de verenigingsactiviteiten in te bedden in het dagelijkse patroon van kinderen. *Schoolsportvereniging Rotterdam* heeft in haar (langere) looptijd bewezen dat hier wel degelijk succes geboekt kan worden. Door een duidelijke koppeling te maken met het bewegingsonderwijs en te werken vanuit een eenduidige pedagogische visie en structuur, ontstond een goede wisselwerking tussen scholen en verenigingen (Boonstra & Hermens, 2011: 61-62) en is structurele deelname aan de activiteiten van de vereni-

gingen behoorlijk op gang gekomen. Door ook nog eens de ouders van de kinderen te betrekken bij de activiteiten, groeide *Schoolsportvereniging Rotterdam* uit tot een groot succes.

Het lijkt zinvol voor sportaanbieders die zich op kinderen richten om partners te zoeken die kunnen zorgen voor een langdurig verblijf van kinderen bij de sport. Het onderwijs is hierin nog steeds de belangrijkste partner, maar samenwerking met scholen blijft een moeilijke zaak. Verschillende Proeftuinen hebben echter bewezen dat wanneer vanuit een pedagogische visie en structuur gewerkt wordt en de sportactiviteiten structureel worden ingebed in het leven van kinderen die normaal aan de zijlijn staan, de sportparticipatie van deze groep wel degelijk te verhogen.

Jongeren: aansluiten bij de doelgroep

Traditioneel ligt een belangrijk “afhaakmoment”, een moment om te stoppen met sporten, na het tiende levensjaar, de leeftijd waarop de sportdeelname het hoogst is (SCP, 2010: 48). Jongeren op de middelbare school stoppen om verschillende redenen met sport. Het krijgen van bijbanen en andere interesses, zijn hierbij veel gehoorde motieven om de sportdeelname te beëindigen. De Sportagenda van NOC*NSF stelt dat veel jongeren het sportaanbod niet spannend genoeg vinden. Het is volgens de Sportagenda dan ook belangrijk veel afwisseling in het sportaanbod aan te brengen en jongeren sport op maat te brengen.

‘Door in te spelen op de wensen van jongeren, werd de beleving van jongeren centraal gesteld.’

Deze uitdaging is door een aantal Proeftuinen en proeftuinprojecten aangegrepen. Een project als *City Streetball* is een goed voorbeeld van het gebruiken van laagdrempelig sportaanbod om jongeren te bereiken. Door in te spelen op de wensen van jongeren, zoals het gebruik van muziek en de aansluiting met de *urban scene*, werd de beleving van jongeren centraal gesteld. Ook andere projecten proberen jongeren aan zich te binden. Zo probeert Flik-Flak in Den Bosch (Proeftuin *Grenzeloos in Beweging*) de motivatie van jongeren te monitoren. Deze kennis wordt ingezet om jongeren passend aanbod te bieden, ook als dit aanbod niet bij Flik-Flak zelf te vinden is. Het lijkt een uiterst effectieve manier om het traditionele afhaakmoment bij jongeren te bestrijden. Door de combinatie met andere sportaanbieders te maken, is het project bovendien niet alleen grenzeloos, maar ook grensoverschrijdend. Elders in Den Bosch is het *Marc Lammers Plaza XL* een voorbeeld van interactief aanbod, waarbij computertechnologie en *gamen* worden verweven met sport. Net als de eerste e-sportvereniging bij *Sportboulevard Enschede* worden computergames niet gezien als “natuurlijke vijand” van de

sport, maar juist omdat om sporten en bewegen leuker, spannender en toegankelijker te maken (zie Hermens & Boonstra, 2011).

Een meer traditionele – maar niet minder veelbelovende – vorm van sportaanbod werd bij *Sportconnexion* in Utrecht ingezet om specifiek moeilijk bereikbare doelgroepen te bereiken. Vier sportverenigingen aan de zuidwestkant van Utrecht, zijn met elkaar gaan samenwerken om VMBO-jongeren en (allochtone) meisjes meer bij sport te betrekken. Ook werden de gemeente en onderwijsinstellingen nauw betrokken bij dit project. Het openstellen van de accommodatie en het actief op zoek gaan naar jongeren, heeft geleid tot een forse ledenwinst, die nu omgezet moet worden in duurzame participatie van deze groep.

Het openstaan voor de snel veranderende wensen van jongeren en het kunnen variëren in sportaanbod, zijn belangrijke voorwaarden om het traditionele afhaakmoment van jongeren te voorkomen. In een aantal Proeftuinen en proeftuinprojecten is een mooi begin gemaakt met de afwisseling die voor jongeren zo belangrijk is. De uitdaging ligt in het vervolg van deze initiatieven. Sportaanbieders worden uitgedaagd zo dynamisch mogelijk te worden, zonder hierbij hun traditionele kracht uit het oog te verliezen.

‘In het drukke leven van jonge gezinnen, wordt het soms als lastig ervaren gezonde keuzes te maken.’

Jongvolwassenen: life changing events

Verhuizen, het krijgen van kinderen, een drukke baan, dit zijn volgens de Sportagenda belangrijke *life changing events* in het leven van jongvolwassenen. Vooral het hebben van kinderen zou zijn weerslag hebben op de sportparticipatie. Juist voor die combinatie heeft een aantal Proeftuinen en proeftuinprojecten plannen ontwikkeld waarin de sportparticipatie van kinderen eenvoudig kan worden gecombineerd met het actief sporten van ouders. Een aantal Proeftuinen en proeftuinprojecten heeft haar heil dan ook gezocht in het vinden van integrale oplossingen waar het hele gezin van kan profiteren. Hierbij valt op dat het sportcomplex een belangrijke rol speelt. In het drukke leven van jonge gezinnen, wordt het soms als lastig ervaren gezonde keuzes te maken. De Proeftuinen en proeftuinprojecten laten zien dat hier voor de sportaanbieders kansen liggen. Wanneer de sportkantine wordt ingericht als een veilige en gezonde plaats om te vertoeven, kan deze een centralere plaats gaan innemen in het leven van gezinnen. Zo wil hockeyclub Den Bosch het gezondste restaurant van Nederland ontwikkelen en zoekt proeftuinproject *WaterpoloRuleZ* naar mogelijkheden om de tijd die wordt doorgebracht bij een sportaanbieder, zo nuttig mogelijk te maken. De ouders kunnen zelf een uurtje sporten, of kunnen de tijd juist benutten om werk af te ronden, aangezien de kantine is uitgerust met internet. Ook bij *Flik-Flak (Grenzeloos in Beweging)* en de *RoadRunners* van

Saestum (*Sportvarianten Voetbal*) kunnen kinderen en ouders tegelijkertijd sportief actief zijn, doordat op de trainingstijden van kinderen ook sportaanbod voor de ouders is ontwikkeld.

Door het sportaanbod af te stemmen op de wensen van jongvolwassenen en te zorgen dat zij dit zo goed mogelijk kunnen inplannen in hun overwegend actieve levens, kunnen sportaanbieders een steeds prominentere rol spelen als plaats waar mensen kunnen vertoeven. Sportcomplex en -kantine kunnen daarbij worden ingezet als aantrekkelijke optie om te eten, te werken of te recreëren. In het leven van jongvolwassenen lijkt dit een vruchtbare richting te zijn. Het is echter wel een richting die veel organisatiekracht vereist, die niet direct door alle sportaanbieders kan worden opgepakt.

Oudere volwassenen: caught in the middle?

Oudere volwassenen lijken een groep te zijn die, als het om verenigingsaanbod gaat, worden overgeslagen. Als ze hun steentje willen bijdragen aan het wel en wee binnen de vereniging is dat fijn, maar voor actief sporten is vaak geen aanbod op maat. Daarom zijn oudere volwassenen vaak aangewezen op het fitnesscentrum. Het gevoel kan ontstaan dat oudere volwassenen nergens bij horen: te oud voor de reguliere competities en wedstrijden, maar te jong voor het gepensioneerd aanbod.

Het *45+-voetbal* is een voorbeeld van een Proeftuin die specifiek inspeelt op wensen vanuit die groep. Door de sport in alternatieve vorm aan te bieden, wordt de kans op blessures verkleind en is het makkelijker om eens een activiteit te laten lopen zonder daarbij het team in de steek te laten. De Proeftuin *Sportvarianten Voetbal* biedt zelfs een scala aan nieuwe voetbalvormen, waar op iedere leeftijd specifiek aanbod is ontwikkeld. Zo is er voor de voetballers boven de vijftig een individuele competitie ontwikkeld, waardoor teamverplichtingen zelfs helemaal wegvallen. Iedere speler participeert individueel en verdient eigen punten die online worden bijgehouden. Het concept blijkt behoorlijk aan te slaan, in tegenstelling tot andere flexibele voetbalvormen voor oudere volwassenen (Van Eekeren, 2011: 10).

‘Oudere volwassenen lijken een groep te zijn die, als het om verenigingsaanbod gaat, worden overgeslagen.’

Ook bij *ClubFIT* en *Sportboulevard Enschede* is ingezet op flexibilisering van sporten die vaak nog met wedstrijden en competities worden geassocieerd. Met wisselend succes is geprobeerd sport leuker en toegankelijker maken. Waar sommige varianten mislukten, waren andere sportvarianten juist zeer succesvol in het aantrekken van oudere volwassenen. Vooral de gezinsporten, zoals korfbal en hockey, zijn hierbij vaak succesvol.

Er zijn voldoende aanknopingspunten om aan te nemen dat een groep die in het sportbeleid en in het sportaanbod minder goed zichtbaar is, wel degelijk bereikt kan worden wanneer specifiek wordt ingezet op het bereiken van deze groep. Door te variëren met het sportaanbod en meer in te zoomen op behoeften van de individuele sporter, wordt het verenigingsaanbod een stuk aantrekkelijker voor een doelgroep die eerder alleen in het fitnesscentrum werd bediend.

Gepensioneerden: goede begeleiding van belang

Het is niet verrassend dat gepensioneerden een belangrijke doelgroep vormen om de sportparticipatie in Nederland op te voeren naar 75 procent. Ouderen zijn nog altijd de groep met de laagste sportparticipatie (SCP, 2010), waardoor er binnen deze groep nog veel winst te behalen valt. De vergrijzing zorgt er bovendien voor dat de doelgroep steeds breder wordt. Tegelijkertijd is het duidelijk dat, ondanks de steeds beter wordende gezondheidszorg, het voor veel ouderen lastig of zelfs onmogelijk is om actief deel te nemen aan sport. Veel ouderen zien sport echter ook gewoon als niet (meer) passend bij zichzelf (Elling & Maassen, 2010). De Proeftuinen en proeftuinprojecten die hebben ingezet op de verhoging van sportparticipatie bij ouderen, hadden dan ook geen gemakkelijke opgave. Toch is het bij *De Sportbank* en *De Pelikaan* gelukt om senioren voor langere tijd aan zich te binden. Dankzij de organisatie van reguliere activiteiten voor senioren, wordt de betrokkenheid van deze groep bij de vereniging in zijn geheel vergroot. Binnen Proeftuin *De Pelikaan* is bovendien aangetoond dat wanneer het sportaanbod langdurig en onder goede begeleiding wordt verzorgd, er een sneeuwbal effect ontstaat: de deelnemers werven nieuwe enthousiastelingen onder vrienden en bekenden. Goede ervaringen met senioren sport zijn ook te vinden bij het *Sport & Leisurepark Landgraaf*, waar inmiddels 250 senioren op verschillende locaties participeren in groepslessen onder begeleiding. De samenwerking met zorg- en welzijnsinstanties biedt bovendien de mogelijkheid de behoeften van de senioren in kaart te brengen en ze passend aanbod te bieden.

‘Ouderen zijn nog altijd de groep met de laagste sportparticipatie.’

Senioren kunnen bij sport- en bewegingsactiviteiten goed meekomen, zolang de begeleiding maar goed geregeld is. De ervaringen uit de Proeftuinen en proeftuinprojecten omtrent begeleiding en het introduceren van sport- en beweegaanbod bij senioren, kunnen worden ingezet om de sportparticipatie van ouderen in heel Nederland te verhogen.

Drempels voor sportparticipatie

Een belangrijke functie van de Proeftuinen en proeftuinprojecten is geweest dat zij hebben geëxperimenteerd met innovaties die verschillende drempels voor sportparticipatie kunnen wegnemen. Het gaat daarbij vooral om een lidmaatschapsdrempel, een accommodatiedrempel, een kaderdrempel en een maatschappelijke drempel. Deze drempels worden hierna verder uitgewerkt.

De “lidmaatschapsdrempel”

Binnen de Proeftuinen en proeftuinprojecten is nadrukkelijk geëxperimenteerd met het flexibiliseren van abonnement- en lidmaatschapsvormen. Het lidmaatschap bij een vereniging wordt vaak nog als obstakel gezien. Zo blijkt een kwart van de ongeorganiseerde sporters bereid zich aan te melden bij een sportvereniging (Van den Dool & Elling, 2009). De overige driekwart voelt zich echter niet aangetrokken tot de verplichtingen die bij het verenigingslidmaatschap komen kijken. Ook de duur van een lidmaatschap is bij veel verenigingen nog traditioneel ingericht (vaak kan alleen een seizoenslidmaatschap worden aangegaan), waardoor het voor de ongebonden sporter niet aantrekkelijk genoeg is zich aan te melden. Een versoepeling van de lidmaatschapseisen, het op maat aanbieden van cursussen en het gebruik van strippenkaarten, zijn veelbelovende alternatieven die ongebonden sporters wel over de drempel kunnen krijgen.

‘Het lidmaatschap bij een vereniging wordt vaak nog als obstakel gezien.’

In Proeftuin *Duursportief* is gevarieerd met het aanbieden van sport op diverse terreinen. Het sportaanbod binnen de vaak individueel gerichte duursporten als fietsen, hardlopen en schaatsen, heeft veel concurrentie te verduren van informele sportgroepen. Het is dan ook de vraag wat de meerwaarde van sportverenigingen en andere sportaanbieders is voor deze groep mensen. Binnen *Duursportief* is geëxperimenteerd met instapcursussen en flexibele abonnementen. Juist de instapcursussen bleken populair, doordat ze voor de sporter een echte toegevoegde waarde hadden. Een vergelijkbare ontwikkeling deed zich voor bij Lisso, waar men aan de slag ging met het “Drie fasen model”. Binnen dit model worden nieuwe leden langzaam geïntroduceerd in de mogelijkheden van zestien verschillende watersportverenigingen. Door mensen eerst kennis te laten maken met een sport, daarna door te geleiden naar een trainingscursus en ze pas in de laatste fase structureel actief te laten worden, worden traditionele verenigingsdrempels verlaagd.

Ook de modulering van de Proeftuin *Sportdorp* en de *Zappcard* bij *Sportboulevard Enschede*, zijn voorbeelden van kortlopende abonnements-

vormen, waardoor mensen in korte tijd meer sporten kunnen beoefenen. Waar de “traditionele vereniging” vaak gericht is op één sport, kan het voor veel mensen aantrekkelijk zijn meer sporten uit te proberen. Zeker voor de jeugd is dit een manier om te kijken met welke sport ze de meeste feeling heeft.

Het aanbieden van sport op flexibele basis is niet nieuw binnen de georganiseerde sport in Nederland. De Proeftuinen en proeftuinprojecten hebben aangetoond dat de sporter niet zo zeer zit te wachten op flexibilisering als er geen nadrukkelijke meerwaarde wordt geboden. Juist de projecten die de sporter “waar voor hun geld” bieden, blijken succesvol. Kennisvorming bij sporters over het eigen lichaam en trainingsmethodieken, of de mogelijkheid om meer sporten te kunnen proberen, zijn voorbeelden van projecten die het goed hebben gedaan. Flexibilisering van het aanbod moet geen doel op zich zijn. Het is dan ook goed een kritische houding aan te nemen ten opzichte van deze ontwikkeling. Laagdrempeligheid zou namelijk ook tot een teruggang in het reguliere ledenaantal kunnen leiden. Reguliere leden van een sportvereniging kunnen zich immers ook aangetrokken voelen tot het flexibele aanbod, waardoor minder langdurige lidmaatschappen worden aangegaan. De vrijwillige inzet en de langdurige toewijding van leden,

‘Juist de projecten die de sporter “waar voor hun geld” bieden, blijken succesvol.’

vormen echter juist de kracht van het sportverenigingsleven in Nederland. Boessenkool, Waardenburg & Lucassen (2011: 168) waarschuwen niet voor niets voor een te instrumentele en marktgerichte visie op sport. Het gaat bij de meest succesvolle sportaanbieders, in termen van langdurige binding, immers nog altijd om passie voor de sport en de medesporters, niet om efficiëntie. Met deze kanttekening in het achterhoofd is het goed om lering te trekken uit de Proeftuinen en proeftuinprojecten die minder goed uit de verf zijn gekomen. Het flexibiliseren van lidmaatschappen en het aantrekken van nieuwe leden, kost nu eenmaal veel menskracht, waardoor sommige Proeftuinen en proeftuinprojecten het soms moeilijk hebben gehad. In het vervoltraject is het dus van belang de eigenheid van specifieke verenigingen te respecteren. Natuurlijk moeten sportverenigingen met hun tijd mee, maar daarbij dient de traditionele kracht van de vereniging niet over het hoofd te worden gezien.

De “accommodatiedrempel”

Dat sportverenigingen meer dan ooit een toegevoegde waarde kunnen zijn voor de maatschappij, blijkt wel uit de Proeftuinen en proeftuinprojecten die nadrukkelijk de “poort hebben geopend”. Waar een sportcomplex nog te vaak een besloten accommodatie is, waren verschillende Proeftuinen

en proeftuinprojecten erop gericht dit beeld bij te sturen en de sportaccommodatie een opener karakter te geven, zowel voor sporters als voor niet-sporters. Door dit voorbeeld te volgen kunnen sportaccommodaties in veel wijken een nieuw soort buurthuis worden.

Dat een sportaccommodatie meerwaarde kan hebben voor verschillende sporten, bleek ook uit de ervaringen die in het proeftuinproject *Sportkern Vrijenbroek.nl* zijn opgedaan. Het sportpark is uitgegroeid tot een echte ontmoetingsplaats, ook voor sporten die minder vanzelfsprekend terecht kunnen op een sportpark. Zo is *Sportkern Vrijenbroek.nl* een startplaats voor recreatief wandelen en nordic walking, maar op het sportpark wordt inmiddels ook het recreatief bridge beoefend.

‘Hoewel lichte verbeteringen wel zichtbaar zijn, komt veel vrijwilligerswerk toch nog vaak terecht bij dezelfde ouders.’

Het buurthuisidee komt expliciet aan de orde binnen de Proeftuin *De Sportbank*. De zes uiteenlopende verenigingen die in deze Proeftuin hebben geparticipeerd, hebben er nadrukkelijk voor gekozen een actieve band met de omgeving te creëren. Door in te zetten op het *buurthuis van de toekomst* wil men sociale verbindingen in de wijk bevorderen en mensen trotser laten worden op de eigen omgeving. Ongeacht of men lid is van een deelnemende vereniging, is iedereen welkom binnen het buurthuis van de toekomst. Door ook de faciliteiten aan te passen op de wensen van alle gezinsleden, kan de sportclub een steeds bredere functie krijgen binnen het leven van gezinnen uit de aangrenzende buurten. Door de verankering van *De Sportbank* in enkele krachtwijken, is het bovendien gelukt lastig te bereiken doelgroepen aan te spreken.

Op kleinschaliger gebied is dit ook binnen het proeftuinproject bij de Hockeyclub 's-Hertogenbosch geprobeerd. Het *Marc Lammers Plaza XL* fungeerde als katalysator om de accommodatie open te stellen en mensen te betrekken bij de vereniging. Hierdoor wordt het voor partijen uit het zakenleven ook steeds interessanter zich aan te sluiten bij het sportcomplex. Mogelijkheden binnen de bedrijfssport, kinderopvang en ruimte voor fysiotherapeuten, kunnen een flinke toegevoegde waarde vormen voor het sportcomplex. Hiermee kunnen sportaccommodaties verder worden ontwikkeld en kan een flinke kwaliteitsslag gemaakt worden in de fysieke locatie die voor veel sportaanbieders zo belangrijk is.

De “kaderdrempel”

Kaderproblematiek is geen nieuw issue binnen de wereld van het sportbeleid. Al in de jaren zeventig verschenen stukken over het op peil houden en verbeteren van het kader, zowel in kwalitatieve als in kwantitatieve zin. De toegenomen complexiteit van de sport en de vergaande bureaucratisering

rondom subsidies en het verloop van vrijwilligers, noopte beleidsmakers al in 1979 tot het schrijven van het Sport/Technisch/Kader-beleid (Pouw, 1999). Dat de kaderproblematiek binnen de Proeftuinen en proeftuinprojecten weer centraal staat, is historisch gezien dus geen verrassing. De belangrijkste uitdaging die in dit licht is geformuleerd, is het waarborgen van de continuïteit van zowel sporttechnisch als organisatorisch kader. Het aanstellen van coördinatoren die de Proeftuinen en proeftuinprojecten vanuit professioneel oogpunt hebben aangestuurd, is bij veel Proeftuinen en proeftuinprojecten succesvol gebleken. Er zijn echter ook manieren gevonden om nieuw vrijwillig kader te binden aan de verschillende sportaanbieders. Dit is bij verschillende Proeftuinen en proeftuinprojecten breed ingezet. Door betrokkenheid met de sportaanbieder in het algemeen te vergroten, hoopte men ook te kunnen bijdragen aan het oplossen van de kaderproblematiek.

‘Gevoel voor de situationele context is misschien wel de belangrijkste succesfactor voor vernieuwend sportaanbod.’

Vanwege de complexiteit en de omvang van de problematiek, was de verwachting niet dat er een universele oplossing voor het kaderprobleem zou voortvloeien uit de Proeftuinen en proeftuinprojecten. Wel is er op verschillende locaties geëxperimenteerd met methodes om kader te werven en te binden. Zo stond de betrokkenheid van (allochtone) ouders centraal binnen *Schoolsportvereniging Rotterdam*, waar is ingezet op aanwezigheid bij activiteiten en meer actieve vormen van betrokkenheid. De uitkomsten zijn (logischerwijs) wisselend. Hoewel lichte verbeteringen wel zichtbaar zijn, komt veel vrijwilligerswerk toch nog vaak terecht bij dezelfde ouders en blijft het voor veel ouders lastig om werk en vrijwilligerswerk te combineren (Boonstra & Hermens, 2011: 43-44).

Wat nadrukkelijk in het oog springt binnen veel projecten, is hoe afhankelijk deze van welwillende individuen zijn gebleken. Zowel in positief als negatief opzicht valt op dat het vaak individuele personen zijn die grote invloed hebben op het al dan niet slagen van het project. De afhankelijkheid van individuele betrokkenheid komt bijvoorbeeld naar voren bij *SportZ*, waar bestuurlijke wisselingen de ontwikkeling van de Proeftuin behoorlijk in de weg hebben gezeten. Aan de andere kant is in veel Proeftuinen en proeftuinprojecten ook duidelijk gemaakt dat de georganiseerde sport nog steeds drijft op de (vrijwillige) inzet van zeer vele enthousiastelingen die veel voor hun sport over hebben.

De “maatschappelijke drempel”

Mede dankzij de verbeteringen van het sportcomplex en het toegenomen bezoek aan sportaanbieders, wordt het voor verschillende partijen uit het

bedrijfsleven en het maatschappelijk middenveld steeds interessanter om aan te sluiten bij de mogelijkheden die binnen de sport worden geboden. De maatschappelijke inbedding van sportaanbieders heeft hoog op de agenda gestaan bij het ontwerp en het uitvoeren van de Proeftuinen en proeftuinprojecten. De vermaatschappelijking van sportverenigingen past in een breder kader van het verbreden van de taken van sportverenigingen en de vraag in hoeverre sportverenigingen maatschappelijke verantwoordelijkheid (moeten) nemen voor problematiek die speelt rondom gezondheidsproblemen en sociale integratie.

Dat de sport een toenemende maatschappelijke betrokkenheid wordt toegedicht in het sportbeleid, zal voor velen niet als een verrassing komen. Sinds de jaren negentig worden sportverenigingen een steeds grotere maatschappelijke betekenis toegekend, die zich breed uitstrekt (Lucassen & Van Kalmthout, 2011: 55). Sindsdien zijn diverse beleidsinitiatieven genomen om sociale problemen te lijf te gaan door de inzet van sportverenigingen. Gedacht kan worden aan het Nationaal Actieplan Sport & Beweging, of het programma Meedoen Alle Jeugd door Sport. Deze beleidsprogramma's hadden een duidelijk doel voor ogen. Zij gebruikten en beïnvloedden de context van de sportvereniging actief om maatschappelijke doelen te realiseren. Binnen de Proeftuinen en proeftuinprojecten is oog voor de maatschappelijke betrokkenheid van alle sportaanbieders, ongeacht of het om verenigingen gaat.

Onderzoek in het kader van de *Verenigingsmonitor 2008* laat zien dat een groot deel (78 procent) van de sportverenigingen zich bewust is van hun (maatschappelijke) rol (Van Kalmthout, De Jong & Lucassen, 2009). Verschillende initiatieven tonen aan dat sommige sportverenigingen verder gaan dan alleen het “organiseren van het spelletje”. Binnen de Proeftuinen en proeftuinprojecten is een aantal voorbeelden van sportaanbieders dat zelf het initiatief heeft genomen een bredere rol te nemen in bijvoorbeeld de participatie van allochtone vrouwen of het tegengaan van overgewicht bij kinderen.

‘De Proeftuinen en proeftuinprojecten hebben zonder uitzondering geleid tot sterkere sportaanbieders.’

Schoolsportvereniging Rotterdam en *De Sportbank* zijn voorbeelden van projecten die duidelijk hebben ingezet op het versterken van krachtwijken en het bevorderen van deelname door allochtonen, terwijl Proeftuin *De Pelikaan* zich sterk heeft gemaakt voor de gehandicapten sport. Door samen te werken met andere partijen zoals scholen, welzijnsorganisaties en zorginstellingen, hebben deze Proeftuinen nadrukkelijk getracht deze traditioneel moeilijk bereikbare groepen aan te spreken. Bij *De Pelikaan* valt daarbij op dat de sportverenigingen van het begin af aan de leiding hebben

genomen. Hoewel de aanleiding voor het project in eerste instantie bij de gemeente vandaan kwam, hebben de verenigingen vervolgens zelf de touwtjes in handen genomen. De winst van de maatschappelijke inbedding is daarbij niet alleen dat moeilijk bereikbare doelgroepen inderdaad worden bereikt, maar dat het project in het algemeen een positieve uitstraling heeft op de sportverenigingen. Zo worden de sportcomplexen beter bezocht dan voorheen en zijn de verenigingen beter bekend met en bij verschillende lokale partners.

Het enthousiasme voor sport en bewegen is ook aangewakkerd bij de werknemers van de sociale werkvoorziening bij *Sportfrissel*. Het doel van de werkvoorziening is het voorbereiden van mensen op een plek bij een reguliere werkgever. Dit doel is vertaald naar de sportsituatie. Door sportmomenten in te passen in het dagelijks ritme van de medewerkers, is geprobeerd de “toeleiding” naar de vereniging op gang te brengen. Tot dusver verloopt dat proces moeizaam, doordat de fysieke afstand tussen de werkvoorziening en de sportaccommodatie soms nog te groot blijkt te zijn. De mensen die echter al wel binnen de vereniging actief zijn geworden, zijn inmiddels al goed geïntegreerd.

De vermaatschappelijking van de georganiseerde sport binnen de Proeftuinen en proeftuinprojecten, heeft positieve gevolgen voor de deelnemende partijen. Naast het feit dat de sportaanbieders een steeds breder publiek aantrekken, leidt deze ontwikkeling ook tot verbreding van de bekendheid van en met sportaanbieders; in het bijzonder bij partijen die voorheen geen logische partner van de sportvereniging waren.

‘Innovatie moet geen doel op zich worden.’

De vermaatschappelijking van sportaanbieders dwingt echter ook kritisch te blijven over de mate waarin zij hierin gestuurd worden door beleidsinstanties. De autonomie van (sport)verenigingen wordt binnen de wetenschappelijke literatuur gewaardeerd als groot goed, omdat dit een belangrijke voorwaarde is voor de betrokkenheid van de leden (zie Boessenkool et al., 2011; Verhoeven & Ham, 2010). De spanning die ligt tussen het kunnen sporten in eigen kring, de maatschappelijke verantwoordelijkheid van een vereniging, de doelen uit het sportbeleid en de noodzaak over voldoende middelen te beschikken, is situatiegebonden. Voor de ene vereniging is het gemakkelijker om zich als “maatschappelijk dienstverlener” op te stellen dan voor de andere en niet alle sportverenigingen staan open voor publieke taken. Omdat maar weinig verenigingen de wens om maatschappelijk actief te worden zelf hebben ontwikkeld en de organisatiekracht van verenigingen beperkt is, is het van belang de verenigingen niet te veel op te leggen (Lucassen & Van Kalmthout, 2011: 77).

Hoe nu verder?

De Proeftuinen en proeftuinprojecten hebben gefungeerd als experiment, met begrijpelijkerwijs wisselende uitkomsten. Wat betekent de kennis die hierbij is opgedaan voor de georganiseerde sport in het algemeen? Wat hebben sportverenigingen die geen weet hebben van deze Proeftuinen en proeftuinprojecten aan de kennis die hier is opgedaan? Dé uitdaging van de Proeftuinen en proeftuinprojecten begint bij het verspreiden van de kennis over de aanbieders die sportief Nederland rijk is. En dat zal nog een hele klus worden. Het is dan ook van belang dat sportaanbieders gemakkelijk toegang krijgen tot de kennis die is opgedaan over meer en minder succesvolle innovaties in het sportaanbod. Een eerste stap daarin is inmiddels genomen met het opzetten van de innovatiegroothandel (NOC*NSF, z.d.). Bij het verspreiden van deze kennis dient in ogenschouw genomen te worden dat iedere lokale situatie anders is en dat succesvol gebleken elementen uit het ene project niet zondermeer kunnen worden geïmplementeerd bij een andere organisatie. Gevoel voor de situationele context is misschien wel de belangrijkste succesfactor voor vernieuwend sportaanbod. Er zijn al enkele voorbeelden beschikbaar van de uitrol van Proeftuinen en proeftuinprojecten. Zo is *Lisso Watersportexperience* inmiddels verbreed met een *Wintersportexperience*, de kennis uit *Sportdorp* wordt geëxporteerd naar andere dorpen en provincies. Er zijn plannen voor een *Sportboulevard Almelo* en een *Schoolsportvereniging Amsterdam* en de ideeën van *City Streetball*, *De Sportbank* en *Sportfrissel*, zijn verspreid over verschillende gemeenten. Om optimaal te profiteren van de positieve ervaringen in de Proeftuinen en proeftuinprojecten is een systematische monitoring van de verdere “uitrol” van deze innovaties van groot belang. Zodoende kan niet alleen worden nagegaan hoeveel nieuwe sporters en leden deze uitrol oplevert, maar ook onder welke voorwaarden en in welke omstandigheden deze innovaties beter of minder goed werken.

De uitkomst: de sporter centraal en de vereniging versterkt

De Proeftuinen en proeftuinprojecten hebben zonder uitzondering geleid tot sterkere sportaanbieders die de behoefte van verschillende type sporters meer centraal zetten. De Proeftuinen en proeftuinprojecten zijn nuttige experimenten gebleken die veel informatie opleveren voor sportaanbieders met een groeiambitie. Die groeiambitie is vooral te realiseren door differentiatie van het recreatieve sportaanbod, doelgerichte flexibilisering van lidmaatschapsvormen, het breder toegankelijk maken van de accommodatie waar het aanbod wordt gerealiseerd, en een bewuste en actieve benadering van vrijwilligers, professionals en beleidsinstanties. Op bestuurlijk niveau is commitment een belangrijk sleutelwoord. Vernieuwing vergt veel van de hele organisatie en de verantwoordelijkheid dient op bestuurlijk niveau genomen te worden (zie ook Van Eekeren, 2011).

De sportaanbieders binnen het programma hadden echter ook een substantieel budget tot hun beschikking, waarmee ze hebben ingezet op versterking van de organisatie. Dit (extra) budget ontbreekt uiteraard in de landelijke uitrol van het programma, hoewel het beleidsprogramma *Sport en Bewegen in de Buurt* budget beschikbaar maakt voor startsubsidies van projecten die hebben bewezen succesvol te zijn (ministerie van VWS, 2011). Het is dan ook van belang de uitkomsten van het programma systematisch te verspreiden, maar de *good practices* niet op te dringen aan aanbieders die hier nog niet aan toe zijn. De maatschappelijke betekenis van de belangrijkste sportaanbieder, de sportvereniging, moet hierbij ook in ogenschouw worden genomen. Bij de implementatie van vernieuwingen zal dit ook als leidraad moeten gelden. Vernieuwing gericht op een grotere maatschappelijke betekenis, valt alleen maar toe te juichen. Innovatie moet echter geen doel op zich worden.

Literatuur

- Boessenkool, J., Lucassen, J., Waardenburg, M. & Kemper, F. (2011). *Sportverenigingen: tussen tradities en ambities*. Nieuwegein: Arko Sports Media.
- Boessenkool, J., Waardenburg, M. & Lucassen, J. (2011). Toekomst van de Sportvereniging: Hoe nu verder? In: Boessenkool, J., Lucassen, J., Waardenburg, M. & Kemper, F. *Sportverenigingen: tussen tradities en ambities* (165-175). Nieuwegein: Arko Sports Media.
- Boonstra, N. & Hermens, N. (2011). *Veilig sporten in de buurt. Vier jaar onderzoek naar schoolsportverenigingen in Rotterdam*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Dool, R. van den & Elling, A. *Factsheet Sportmonitor 2008. Niet (club)-sporters*. 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Eekeren, F. van (2011). *Opbrengsten en toekomstmogelijkheden van de maatschappelijke activiteiten van SV Saestum*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Elling, A. & Kemper, F. (2011). *Het kost veel tijd en je wordt er moe van'. Verklaringen voor sportdeelname en inzichten in de leefwereld van niet-sporters*. Nieuwegein: Arko Sports Media.
- Elling, A. & Maassen, C. (2010). 'Sport is goed voor een ander'. Een onderzoek naar de sportattitudes en belemmeringen van niet-sportende 50-64-jarigen. *Vrijtijdstudies*, 28 (3), 35-46.
- Hermens, N. & Boonstra, N. (2011). *Maatschappelijke betekenis van Ten Cate Sportboulevard Enschede. De opbrengst van vier jaar vernieuwend sportaanbod*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Kalmthout, J. van, Jong, M. de & Lucassen, J. (2009) *Verenigingsmonitor 2008. De stand van zaken bij sportverenigingen*. Den Bosch/Nieuwegein: W.J.H. Mulier Instituut/Arko Sports Media.
- Lucassen, J. & Kalmthout, J. van (2011). *Sportverenigingen als maatschappelijke dienstverleners*. In: Boessenkool, J., Lucassen, J., Waardenburg, M. & Kemper, F. *Sportverenigingen: tussen tradities en ambities* (55-78). Nieuwegein: Arko Sports Media.
- Ministerie van VWS (2011). *Beleidsbrief Sport: 'Sport en Bewegen in Olympisch perspectief'*. Den Haag: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

NOC*NSF (z.d.). *Innovatiegroothandel*. Geraadpleegd op 16 februari 2012, <http://www.nocnsf.nl/innovatiegroothandel>.

NOC*NSF (2010). *Proeftuinen Nieuwe Sportmogelijkheden. Ervaringen van 15 proeftuinen met vernieuwend, klantgericht sportaanbod*. Arnhem: NOC*NSF.

NOC*NSF (2011). *Vernieuwen. Binden. Inspireren. De resultaten van Proeftuinen Nieuwe Sportmogelijkheden*. Deventer: ...daM uitgeverij.

NOC*NSF (2012). *Sport inspireert! Sportagenda 2016*. Arnhem: NOC*NSF.

Pouw, D. (1999). *50 jaar nationaal sportbeleid: van vorming buiten schoolverband tot breedtesport*. Tilburg: Tilburg University Press.

SCP (2010). *Sport: een leven lang. Rapportage Sport 2010*. Den Haag/ 's-Hertogenbosch: Sociaal en Cultureel Planbureau/W.J.H. Mulier Instituut.

Verhoeven, I. & Ham, M (red.) (2010). *Brave burgers gezocht*. Amsterdam: Van Gennep.

